

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
 ANTONIO TIZZANO
 της 19ης Ιουνίου 2003¹

Table des matières

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία	I - 3931
Τα πραγματικά περιστατικά	I - 3931
Η διοικητική διαδικασία και η προσβαλλόμενη απόφαση	I - 3933
Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου	I - 3936
Νομική ανάλυση	I - 3936
Εισαγωγή	I - 3936
Ο χαρακτηρισμός των επιδοτήσεων που χορήγησε η ΤΗΑ στη SMI ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά	I - 3937
Επιχειρήματα των διαδίκων	I - 3937
Εκτίμηση	I - 3940
Ο χαρακτηρισμός του δανείου των 70,3 εκατομμυρίων DEM που χορήγησε στη SMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά	I - 3942
i) Η μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και η ανεπάρκεια της αιτιολογίας ως προς το σημείο αυτό	I - 3943
ii) Η παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88 ΕΚ	I - 3945
Ο χαρακτηρισμός της επιδοτήσεως των 1,8 εκατομμυρίων DEM που καταβλήθηκαν στη SMI για δραστηριότητες μετατάξεως ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά	I - 3947
Ο χαρακτηρισμός του δανείου που χορήγησε στη SiMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά	I - 3947
Ο χαρακτηρισμός της επιδοτήσεως που κατέβαλε η BvS στη SiMI ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά	I - 3948

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

Η διαταγή ανακτήσεως των ενισχύσεων έναντι επιχειρήσεων εκτός της SMI ...	I - 3948
Επιχειρήματα των διαδίκων	I - 3949
Εκτίμηση	I - 3953
i) Η ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SiMI	I - 3953
ii) Η αναζήτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI	I - 3958
iii) Τελικές σκέψεις	I - 3961
Επί των δικαστικών εξόδων	I - 3962
Πρόταση	I - 3962

1. Με δικόγραφο της 11ης Ιουλίου 2000, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ζήτησε, δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ, την ακύρωση της αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2000/567/ΕΚ, της 11ης Απριλίου 2000, σχετικά με την κρατική ενίσχυση της Γερμανίας υπέρ της εταιρίας System Microelectronic Innovation GmbH, Φρανκφούρτη/Oder (Βρανδεμβούργου)² (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

ριότητα την κατασκευή κυκλωμάτων κατόπιν ειδικής παραγγελίας και ηγέιτο της αγοράς στον τομέα της για όλη τη ζώνη της Κομεκόν. Την επιχείρηση αυτή διαδέχθηκε η εταιρία Mikroelektronik und Technologie GmbH (στο εξής: MTG), ιδιοκτησία της Treuhandanstalt, ενός γερμανικού οργανισμού δημοσίου δικαίου, επιφορτισμένου με την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων της πρώην Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας (στο εξής: ΤΗΑ).

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

Τα πραγματικά περιστατικά

2. Πριν από τη γερμανική επανένωση, η λαϊκή επιχείρηση VEB/Kombinat Halbleiterwerk, της οποίας έδρα ήταν η Φρανκφούρτη/Oder (ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου), είχε ως κύρια δραστη-

3. Τον Ιανουάριο του 1993 (με ισχύ από τον Μάρτιο του ίδιου έτους), η ΤΗΑ μεταβίβασε στην αμερικανική εταιρία Synergy Semiconductor Corporation (στο εξής: Synergy) το 49 % του κεφαλαίου της MTG, η οποία, ταυτοχρόνως, μετονομάσθηκε σε Halbleiter Electronic Frankfurt (O) GmbH (στο εξής: HEG)· η επωνυμία αυτή τροποποιήθηκε εκ νέου τον Δεκέμβριο του 1993, και κατέστη System Mikroelektronik GmbH (στο εξής: SMI). Στις 28 Ιουνίου 1994, η ΤΗΑ μεταβίβασε το μερίδιό της στο κεφάλαιο της SMI (ίσου προς το 51 %) στο ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου.

² — ΕΕ L 238, σ. 50.

4. Κατά το διάστημα 1993-1997, η SMI έλαβε επιδοτήσεις από την ΤΗΑ και από το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου συνολικού ύψους 135,1 εκατομμυρίων DEM, κατανεμημένων ως εξής:

- επιδοτήσεις της ΤΗΑ, ύψους 64,8 εκατομμυρίων DEM, εκ των οποίων 45 εκατομμύρια για επενδύσεις, 18 για την αντιμετώπιση αναγκών σε ρευστό, και 1,8 για δραστηριότητες μετατάξεως³,
- ένα δάνειο 70,3 εκατομμυρίων DEM, που χορηγήθηκε σε δύο δόσεις των 35 και 35,3 εκατομμυρίων DEM από το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου.

5. Εξαιτίας των δυσχερειών που αντιμετώπιζε στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της, η SMI υποχρεώθηκε, στις 25 Απριλίου 1997, να υποβάλει αίτηση κηρύξεώς της σε πτώχευση, πράγμα που είχε ως συνέπεια την αλλαγή της επωνυμίας της σε SMI in Gesamtvollstreckung (SMI υπό εκκαθάριση στο εξής: SMI iG). Στις 30 Ιουνίου 1997, η SMI iG έπαυσε τις δραστηριότητές της και την επόμενη ημέρα το Amtsgericht της Φρανκφούρτης/Oder κίνησε τη διαδικασία κηρύξεως πτωχεύσεως και διόρισε συγχρόνως σύνδικο της πτωχεύσεως. Κατά την ίδια ημερομηνία, για να καταστήσει δυνατή την εξακολούθηση της δραστηριότητας της SMI (η οποία απασχολούσε τότε 370 εργαζομένους), ο σύνδικος της πτωχεύσεως δημιούργησε δύο επιμέρους εταιρίες:

3 — Στην προσβαλλόμενη απόφαση, η επιδότηση των 1,8 εκατομμυρίων DEM για ενέργειες μετατάξεως περιγράφεται ως επιδότηση της ΤΗΑ, ενώ από την προσφυγή προκύπτει ότι χορηγήθηκε από το Bundesanstalt für vereinigungsbedingte Sonderaufgaben (τον οργανισμό που διαδέχθηκε την ΤΗΑ).

τη Silicium Mikroelektronik Integration GmbH (στο εξής: SiMI), που ανήκε κατά το 100 % στη SMI iG, και τη Microelectronic Design & Development GmbH (στο εξής: MD & D), που ανήκε κατά το 100 % στη SiMI. Η SiMI, με εταιρικό κεφάλαιο 50 000 DEM και προσωπικό ανερχόμενο σε 105 μισθωτούς, έπρεπε να εξακολουθήσει να ασκεί τη δραστηριότητα της SMI, χρησιμοποιώντας τις μετοχές της εταιρίας αυτής. Η MD & D, που διέθετε το ίδιο κεφάλαιο, θα έπρεπε, αντιθέτως, να αναπτύξει δραστηριότητες στους τομείς της παροχής συμβουλών, μάρκετινγκ, αναπτύξεως και σχεδιασμού προϊόντων και υπηρεσιών στον τομέα της μικροηλεκτρονικής.

6. Με σκοπό πάντοτε να καταστήσει δυνατή τη συνέχιση των δραστηριοτήτων της SMI, το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου χορήγησε, στις 29 Ιουλίου 1997, στη SiMI δάνειο ύψους 4 εκατομμυρίων DEM, με το επιτόκιο της αγοράς, αυξημένο κατά 3 %. Το Bundesanstalt für vereinigungsbedingte Sonderaufgaben (ο οργανισμός που διαδέχθηκε την ΤΗΑ, στο εξής: BvS) χορήγησε επιπλέον στη SiMI ένα άλλο δάνειο, ύψους 1 εκατομμυρίου DEM, για να αντισταθμίσει τις απώλειες που προβλέπονταν για τους δώδεκα πρώτους μήνες δραστηριότητας.

7. Το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου αναζήτησε τελικά, σε συμφωνία με τον σύνδικο της πτωχεύσεως, ιδιώτη επενδυτή. Μετά από άκαρπες διαπραγματεύσεις, το 80 % των μετοχών της MD & D πωλήθηκε, στις 28 Ιουνίου 1999, στην αμερικανική εταιρία Megaxess Inc (στο εξής: Megaxess), ενώ το υπόλοιπο 20 % μεταβιβάστηκε σε τρεις μισθωτούς της MD & D. Στις 14 Ιουλίου 1999, η

MD & D εξαγόρασε τα μερίδια της SiMI στην ονομαστική τους αξία των 50 000 DEM και τα πάγια στοιχεία της SMI iG έναντι ποσού 1,7 εκατομμυρίων DEM.

Η διοικητική διαδικασία και η προσβαλλόμενη απόφαση

8. Αφού πληροφορήθηκε από τον Τύπο για ένα σχέδιο ενισχύσεων υπέρ της SMI, η Επιτροπή απευθύνθηκε, στις 2 Σεπτεμβρίου 1996 και στις 23 Ιανουαρίου 1997, στις γερμανικές αρχές για να λάβει περισσότερες πληροφορίες συναφώς. Επειδή δεν έλαβε καμία επίσημη ανακοίνωση ως απάντηση στις αιτήσεις της, η Επιτροπή ανακοίνωσε, με έγγραφο της 5ης Απριλίου 1997, στη Γερμανική Κυβέρνηση την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ⁴. Στο έγγραφο αυτό, η Επιτροπή εξέφρασε, ειδικότερα, αμφιβολίες: α) ως προς τη συμβατότητα προς την κοινή αγορά των υποτιθεμένων κρατικών ενισχύσεων, συνολικού ύψους 131 εκατομμυρίων DEM, που χορήγησαν στη SMI η ΤΗΑ και το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου· β) ως προς την τήρηση των κοινοτικών κανόνων περί ενισχύσεων με την ευκαιρία της πώλησεως των μεριδίων της HEG στη Synergy. Η Επιτροπή ζήτησε επιπλέον από τη Γερμανική Κυβέρνηση να διαβιβάσει όλα τα έγγραφα, πληροφορίες και αναγκαία στοιχεία που θα της παράσχουν τη δυνατότητα να εκτιμήσει τη συμβατότητα των ήδη καταβληθεισών ενισχύσεων ή των ενισχύσεων που πρόκειται να καταβληθούν στη SMI, τονίζοντας ότι, σε αντίθετη περίπτωση, θα εξέδιδε απόφαση βάσει των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της και μόνον.

9. Κατά τη διαδικασία, οι γερμανικές αρχές διαβίβασαν κατ' επανάληψη πληροφοριακά στοιχεία στην Επιτροπή και διατύπωσαν τις παρατηρήσεις τους. Ένας μόνον ενδιαφερόμενος τρίτος (η Swedish Electronic Component Manufacturers Association) υπέβαλε παρατηρήσεις στην Επιτροπή, για να υποστηρίξει την απόφαση της Επιτροπής περί κινήσεως της διαδικασίας.

10. Βάσει των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν κατά τη διαδικασία, η Επιτροπή εξέδωσε, στις 11 Απριλίου 2000, την προσβαλλόμενη απόφαση με την οποία:

- έκρινε ότι οι επιχορηγήσεις της ΤΗΑ, συνολικού ύψους 64,8 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων, και το δάνειο του ομόσπονδου κράτους του Βρανδεμβούργου, συνολικού ύψους 70,3 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων, υπέρ της SMI δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά (άρθρο 1).
- έκρινε επίσης ότι η επιχορήγηση της BnS, ύψους 1 εκατομμυρίου γερμανικών μάρκων, και το δάνειο του ομόσπονδου κράτους του Βρανδεμβούργου, ύψους 4 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων, υπέρ της SMI δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά (άρθρο 2).
- και επέβαλε στη Γερμανία την υποχρέωση να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να ανακτήσει από τους δικαιούχους τις παράνομα χορηγηθείσες ενισχύσεις (προσαυξημένες

4 — Βλ. την ανακοίνωση της ενάρξεως της διαδικασίας που δημοσιεύθηκε στην ΕΕ C 352, σ. 3.

κατά τους τόκους υπερημερίας), σύμφωνα με τους κανόνες του εσωτερικού δικαίου, διευκρινίζοντας συναφώς ότι «ο όρος “δικαιούχος” περιλαμβάνει τις εταιρείες SMI, SiMI και Microelectronic Design & Development GmbH (MD & D), καθώς και κάθε εταιρεία στην οποία μεταβιβάσθηκαν ή πρόκειται να μεταβιβάσθουν πάγια στοιχεία της SMI, της SiMI ή της MD & D, προκειμένου να διαφύγουν των συνεπειών της παρούσας αποφάσεως» (άρθρο 3).

11. Στο προοίμιο της αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρίνισε, κατ' αρχάς, τους λόγους για τους οποίους: α) τα ελίμαχα μέτρα συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ (σημεία 26 και 27)· β) οι ενισχύσεις αυτές ήταν ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά, καθόσον δεν ήταν δυνατή η εφαρμογή στην περίπτωση τους κάποιας από τις παρεκκλίσεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 87 (σημεία 29 έως 40). Στο πλαίσιο αυτό, καθόσον ασκεί εν προκειμένω επιρροή, η Επιτροπή διευκρίνισε επίσης ότι, αντιθέτως προς τις εκτιμήσεις των γερμανικών αρχών, οι επιδοτήσεις που χορήγησε η THA στην SMI δεν καλύπτονταν από τις αποφάσεις με τις οποίες η Επιτροπή είχε εγκρίνει το δεύτερο και το τρίτο καθεστώς ενισχύσεων της THA⁵. Συναφώς, υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι οι ελίμαχες επιδοτήσεις θα μπορούσαν να εμπίπτουν στο καθεστώς αυτό μόνον εάν η SMI είχε ιδιωτικοποιηθεί και ότι η μεταβίβαση του 49 % του κεφαλαίου της εταιρείας αυτής στη

Synergy δεν ακούσε προς τούτο⁶, δεδομένου ότι «ο δημόσιος φορέας διατήρησε πλειοψηφική συμμετοχή στην επιχείρηση και τον απεριόριστο έλεγχο όσον αφορά τις δραστηριότητές της, ενώ οι ιδιώτες μέτοχοι απέκτησαν μόνο μειοψηφικό μερίδιο»⁷.

12. Αφού απέδειξε ότι τα ελίμαχα μέτρα έπρεπε να χαρακτηρισθούν ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά και δεδομένου ότι οι ενισχύσεις είχαν χορηγηθεί παράνομα, η Επιτροπή θεώρησε, στη συνέχεια, σκόπιμο να παράσχει περαιτέρω διευκρινίσεις ως προς την υποχρέωση ανακτήσεως που απέρρεε από τα ανωτέρω, «λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες αλλαγές που αφορούν τον δικαιούχο»⁸.

13. Συναφώς διευκρίνισε, κατ' αρχάς, σε γενικές γραμμές, ότι «η ενίσχυση πρέπει να επιστραφεί από την επιχείρηση που έλαβε πραγματικά την ενίσχυση. Εάν ο δικαιούχος έχει πωληθεί, η ενίσχυση πρέπει να επιστραφεί από τον αγοραστή, ακόμη και αν τα αντίστοιχα ποσά δεν έχουν ληφθεί υπόψη στους όρους

6 — Κατά τα στοιχεία που περιέχονται στον φάκελο, στη Synergy μεταβιβάστηκε στην πραγματικότητα το 49 % του κεφαλαίου της HEG, η οποία άλλαξε, στη συνέχεια, την επωνυμία της σε System Mikroelektronik (SMI). Δεδομένου, πάντως, ότι στην προσαλλόμενη απόφαση γίνεται λόγος για τη μεταβίβαση στη Synergy του 49 % του κεφαλαίου της SMI, εκφράζομαι κατά τον ίδιο τρόπο, χίρις μεγαλύτερης απλότητας, και στις προτάσεις αυτές.

7 — Σημείο 26. Η Επιτροπή υπογράμμισε μεταξύ άλλων ότι «[ε]κτός από την περίπτωση ιδιωτικοποιήσεων, τα εν λόγω καθεστάτα επιτρέπουν μόνο τη χορήγηση δανείων και εγγυήσεων» και ότι «οι επιχειρητίσεις σε περίπτωση ιδιωτικοποίησης παρέχονται ακριβώς λόγω της μοναδικής και άνευ προηγουμένου αποστολής της THA: μετατροπή μιας οικονομίας κεντρικού σχεδιασμού σε οικονομία αγοράς». Πάντως, ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί «μόνον εφόσον επιχειρήσεις που ανήκουν στο δημόσιο πωλούνται και ο έλεγχός τους μεταβιβάζεται σε ιδιώτες επενδυτές».

8 — Σημείο 42.

5 — Αποφάσεις E 15/92 και N 768/94, μη δημοσιευθείσες στην ΕΕ.

πώλησης»⁹. Εφαρμόζοντας την αρχή αυτή στην ενίσχυση που χορηγήθηκε στη SiMI, η Επιτροπή παρατήρησε, στη συνέχεια, ότι «οι μετοχές της πωλήθηκαν στις 14 Ιουλίου 1999 στην MD & D» και κατέληξε ότι «η ενίσχυση [έπρεπε] να ανακτηθεί από την MD & D»¹⁰.

14. Περισσότερο περίπλοκη είναι, αντιθέτως, η συλλογιστική που διατύπωσε η Επιτροπή όσον αφορά την ανάκτηση της ενισχύσεως που χορηγήθηκε στη SMI.

15. Συναφώς, η Επιτροπή παρατήρησε κατ' αρχάς ότι, «σε περίπτωση που μια επιχείρηση διαλύεται ως αποτέλεσμα διαδικασίας αφερεγγυότητας, είναι πιθανόν να πουληθούν όλα τα εναπομείναντα πάγια στοιχεία της. Αυτό δεν αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα, δεδομένου ότι η πώληση πραγματοποιείται υπό την επίβλεψη εκκαθαριστή, ο οποίος οφείλει να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα προς όφελος του πιστωτή, χρησιμοποιώντας τα έσοδα από την πώληση των πάγων στοιχείων για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του πιστωτή. Ωστόσο, τα έσοδα από την πώληση των πάγων στοιχείων ενδέχεται να μην επαρκούν για την εξόφληση όλων των χρεών της επιχείρησης και, προκειμένου να εξασφαλιστεί η πλήρης επιστροφή τους, η διάλυση της επιχείρησης αποκτά σημασία από την άποψη του ανταγωνισμού. Οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, οι οποίες ενδεχομένως εθίγησαν από την παράνομη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων, θα έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν το κενό που δημιουργείται στην αγορά από τη διάλυση της επιχείρησης και να αγοράσουν οι ίδιες τα πωλούμενα πάγια στοιχεία προκειμέ-

νου να τα χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικότερα. Για να εξασφαλίσει την εφαρμογή της απόφασής της και την επανόρθωση κάθε στρέβλωσης του ανταγωνισμού, η Επιτροπή έχει το καθήκον, εάν χρειαστεί, να μην περιορίσει τη διαδικασία ανάκτησης στον πρώτο δικαιούχο, αλλά αντ' αυτού να συμπεριλάβει κάθε επιχείρηση η οποία συνεχίζει τις επιχειρηματικές δραστηριότητες της αρχικής επιχείρησης χρησιμοποιώντας τις μεταβιβάσιμες μονάδες παραγωγής, στο βαθμό που στοιχεία της μεταβίβασης και στις δύο πλευρές υποδηλώνουν ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα συνεχίζεται *de facto*»¹¹.

16. Εξετάζοντας ειδικότερα την υπό κρίση περίπτωση, η Επιτροπή υπογράμμισε, στη συνέχεια, ότι «τα πάγια στοιχεία της SMI πουλήθηκαν μαζί με μετοχές της SiMI στην MD & D. Η πώληση των πάγων στοιχείων ήταν απαραίτητη προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανάληψη της SiMI από την MD & D, δεδομένου ότι η SiMI χρησιμοποιούσε πάντα τα πάγια στοιχεία της SMI και κατ' αυτό τον τρόπο επωφελήθηκε από την ενίσχυση που επισήμως είχε χορηγηθεί στη SMI. Η πώληση των πάγων στοιχείων πραγματοποιήθηκε λίγο μετά την 28η Ιουνίου 1999, όταν ο ίδιος εκκαθαριστής πούλησε το 80 % των μετοχών της MD & D στην Megaxess και

11 — Σημεία 47 και 48. Ως ενδείξεις για την «πραγματική εξακολούθηση της δραστηριότητας», η Επιτροπή ανέφερε «τα στοιχεία μεταβίβασης (πάγια στοιχεία και υποχρεώσεις, προσωπικό, ενοποιημένα πάγια στοιχεία), [την] τιμή πώλησης, [την] ταυτότητα του μετόχου ή του ιδιοκτήτη της αρχικής επιχείρησης και του πωλητή, [τον] χρόνο πραγματοποίησης της μεταβίβασης (μετά την έναρξη του ελέγχου, μετά την κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξέτασης ή μετά την έκδοση της οριστικής απόφασης) και [τον] εμπορικό χαρακτήρα της μεταβίβασης». Η Επιτροπή διευκρίνισε επιπλέον ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις «λαμβάνονται υπόψη ακόμη και σε περίπτωση που οι επιχειρηματικές δραστηριότητες μεταβιβάζονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αφερεγγυότητας».

9 — Σημείο 43.

10 — Σημείο 44.

το υπόλοιπο 20 % σε εργαζόμενους της MD & D». Κατά την Επιτροπή, ήταν, συνεπώς, σαφές ότι «όλες οι εν λόγω συναλλαγές [ήσαν] στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους και [είχαν] ως αποτέλεσμα να τεθούν όλα τα πάγια στοιχεία, τα οποία ανήκαν στη SMI και εχρησιμοποιούντο από τη SiMI, υπό τον έλεγχο των νέων μετόχων της MD & D, ούτως ώστε να προστατευθούν από την ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν παράνομα». Πάντως, υπό τις συνθήκες αυτές, κατά την Επιτροπή, «οι τιμές πώλησης των μετοχών MD & D, αφενός, και οι τιμές πώλησης των πάγιων στοιχείων SMI και των μετοχών SiMI, αφετέρου, δεν επηρεάζουν την εκτίμηση της συνολικής συναλλαγής»¹².

τία της Γερμανίας ζήτησε την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως και την καταδίκη της Επιτροπής στα δικαστικά έξοδα. Η Επιτροπή αντιτάχθηκε προφανώς στα αιτήματα αυτά, υποβάλλοντας υπόμνημα αντικρούσεως με το οποίο ζήτησε να καταδικαστεί η προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα. Μετά το πέρας της γραπτής διαδικασίας, κατά την οποία υποβλήθηκαν επίσης υπόμνημα απαντήσεως και υπόμνημα ανταπαντήσεως, οι διάδικοι αγόρευαν κατά την προφορική διαδικασία της 21ης Νοεμβρίου 2002.

Νομική ανάλυση

17. Δεδομένου ότι «η Megaxess, οι άλλοι αγοραστές της MD & D και ασφαλώς η MD & D είχαν πλήρη γνώση της εν λόγω διαδικασίας, την οποία, σε κάθε περίπτωση θα έπρεπε να είχαν λάβει υπόψη τους», η Επιτροπή κατέληξε, στη συνέχεια, στο συμπέρασμα ότι «ο όρος “δικαιούχος” δεν [περιελάμβανε] μόνο τη SiMI και τη SMI αλλά και την MD & D καθώς και κάθε επιχείρηση, στην οποία μεταβιβάστηκαν ή μεταβιβάζονται τα πάγια στοιχεία της SMI, της SiMI ή της MD & D προκειμένου να διαφύγουν των συνεπειών της παρούσας απόφασης»¹³.

Εισαγωγή

19. Με το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο, η Γερμανική Κυβέρνηση προέβαλε τέσσερις λόγους ακυρώσεως που αφορούν τα εξής κυρίως σημεία:

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

18. Με δικόγραφο που κατέθεσε στις 11 Ιουλίου 2000, η Ομοσπονδιακή Δημοκρα-

- i) την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και την παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, καθόσον η διαταγή ανακτήσεως στρέφεται επίσης κατά των SiMI, MD & D και άλλων μη κατονομαζομένων επιχειρήσεων, χωρίς η Επιτροπή να έχει κινήσει διαδικασία έρευνας έναντι αυτών·

12 — Σημεία 50 και 51.

13 — Σημείο 52.

- ii) την παράβαση ουσιώδους τύπου, που αντλείται, αφενός, από την ανεπαρκή και εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών (σε σχέση με την ιδιωτικοποίηση της SMI, με το γεγονός ότι το δάνειο που χορήγησε στη SMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου μπορούσε ή όχι να εμπίπτει σε εγκεκριμένο καθεστώς ενισχύσεων και με τη μεταβίβαση οποιουδήποτε πλεονεκτήματος στις SIMI, MD & D ή σε τρίτους) και, αφετέρου, από την έλλειψη αιτιολογίας (σε σχέση με την ιδιωτικοποίηση της SMI και με τη δυνατότητα παρεκκλίσεως δυνάμει του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ, ΕΚ).
- iii) την παράβαση των άρθρων 87, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο γ, και 88 ΕΚ, που αντλείται από εσφαλμένο χαρακτηρισμό των επίδικων μέτρων ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά.
- iv) διάφορες πλημμέλειες που ανάγονται στη διαταγή ανακτήσεως των ενισχύσεων από επιχειρήσεις εκτός της SMI και, ιδίως, την αναρμοδιότητα της Επιτροπής, την παράβαση, από πολλές απόψεις, των άρθρων 87, παράγραφος 1, και 88, παράγραφος 2, ΕΚ, την παράβαση ουσιώδους τύπου που απορρέει από ανεπαρκή διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών και από έλλειψη αιτιολογίας, καθώς και την παραβίαση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας.

αφορούν διάφορα σημεία της προσβαλλόμενης αποφάσεως: ενώ ο πρώτος λόγος, ένα σκέλος του δευτέρου και ο τέταρτος λόγος αφορούν τη διαταγή ανακτήσεως των ενισχύσεων (άρθρο 3 της αποφάσεως), ορισμένα σκέλη του δευτέρου λόγου και ο τρίτος λόγος αφορούν τον χαρακτηρισμό των επίδικων μέτρων ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά (άρθρα 1 και 2). Για λόγους σαφήνειας και τάξεως κατά την παρουσίαση, θα πρέπει, κατά συνέπεια, στην ανάλυση των λόγων αυτών, να ληφθούν ως αφετηρία εκείνοι που θέτουν εν αμφιβόλω την ορθότητα του χαρακτηρισμού των διαφόρων επίδικων μέτρων (θεωρουμένων μεμονομένως) ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά, για να εξετασθούν, στη συνέχεια, οι λόγοι που συνδέονται με τη διαταγή ανακτήσεως.

Ο χαρακτηρισμός των επιδοτήσεων που χορήγησε η ΤΗΑ στη SMI ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά

Επιχειρήματα των διαδίκων

21. Εκτός των αμφισβητήσεων γενικού χαρακτήρα σχετικά με τη μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ¹⁴ και την ανεπάρκεια της αιτιολογίας της αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό, οι οποίες αφορούν όλα τα επίδικα μέτρα αδιακρίτως, οι

14 — Ως γνωστόν, η διάταξη αυτή ορίζει ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά «οι ενισχύσεις προς την οικονομία ορισμένων περιοχών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες θίγονται από τη διαίρεση της Γερμανίας, κατά το μέτρο που είναι αναγκαίες για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκαλούνται από τη διαίρεση αυτή».

20. Ευχερώς διαπιστώνεται ότι οι λόγοι αυτοί (ή τα σκέλη που τους αποτελούν)

αιτιάσεις που διατύπωσε ειδικά η προσφεύγουσα κυβέρνηση όσον αφορά τον χαρακτηρισμό των επιδοτήσεων που χορήγησε η ΤΗΑ στη SMI ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά αντλούν την προέλευσή τους από τις προαναφερθείσες αποφάσεις, με τις οποίες η Επιτροπή ενέκρινε το πρώτο και το δεύτερο καθεστώς ενισχύσεων της ΤΗΑ.

22. Ειδικότερα, υπογραμμίζει η Γερμανική Κυβέρνηση, η σχετική με το πρώτο καθεστώς της ΤΗΑ απόφαση διευκρίνισε ότι, σε περίπτωση ιδιωτικοποίησης επιχειρήσεως με πρωτοβουλία του οργανισμού αυτού, η τιμή πώλησεως θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν περιλαμβάνει στοιχεία ενισχύσεως εφόσον η εταιρία αυτή πωλήθηκε στον προσφέροντα τη μεγαλύτερη τιμή ή στον μοναδικό αγοραστή στο πλαίσιο διαδικασίας ανοικτού και άνευ όρων διαγωνισμού. Με την απόφαση σχετικά με το δεύτερο καθεστώς της ΤΗΑ, η Επιτροπή επισήμανε, επιπλέον, ότι αρνητική τιμή πώλησεως (και, επομένως, κατ' ουσίαν, επιδότηση σε μεταβιβασθείσα επιχείρηση ή στον αγοραστή) δεν θα συνιστούσε κρατική ενίσχυση στην περίπτωση κατά την οποία η εκκαθάριση της επιχειρήσεως θα ήταν πλέον δαπανηρή. Κατά την απόφαση εκείνη—πάντοτε σύμφωνα με τη Γερμανική Κυβέρνηση— η πώληση επιχειρήσεως σε αρνητική τιμή έπρεπε να κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και να εξεταστεί απ' αυτήν μόνον εάν, αφενός, η επίμαχη επιχείρηση χρησιμοποιούσε πλέον των χιλίων μισθωτών και, αφετέρου, η πώληση δεν πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο ανοικτής και άνευ όρων διαδικασίας και η επιχείρηση δεν μεταβιβάστηκε στον προσφέροντα τη μεγαλύτερη τιμή· ή εάν η εκκαθάριση της επιχειρήσεως ήταν λιγότερο δαπανηρή. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις ιδιωτικο-

ποίησης, η χορήγηση επιδοτήσεων δεν έπρεπε να θεωρηθεί ως κρατική ενίσχυση ή, τουλάχιστον, έπρεπε να θεωρηθεί ως ενίσχυση που χορηγείται στο πλαίσιο καθεστώτος που έχει εγκριθεί από την Επιτροπή.

23. Κατά συνέπεια, επειδή θεώρησε ότι στην υπό κρίση υπόθεση πληρούνταν όλες οι προϋποθέσεις που έθετε οι απόφαση περί εγκρίσεως του δεύτερου καθεστώτος της ΤΗΑ, η προσφεύγουσα κυβέρνηση προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έκρινε εφαρμοστέα την εν λόγω απόφαση (διότι, κατά το θεσμικό αυτό όργανο, δεν επρόκειτο για ιδιωτικοποίηση) και ότι, στη συνέχεια, εσφαλμένως χαρακτήρισε τις επιδοτήσεις που χορήγησε η ΤΗΑ ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά. Συναφώς, καταγγέλλει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

— παράβαση ουσιαστικούς τύπου λόγω ανεπαρκούς και εσφαλμένης διαπίστωσης των πραγματικών περιστατικών, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν είχε λάβει υπόψη κατά πρόσφορο τρόπο τους όρους της πώλησεως του 49 % του κεφαλαίου της SMI στη Synergy και είχε θεωρήσει εσφαλμένως ότι ο έλεγχος της εταιρίας δεν είχε μεταβιβασθεί στη Synergy, οπότε κατέληξε στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η πώληση αυτή δεν συνεπαγόταν ιδιωτικοποίηση υπό την έννοια του δεύτερου καθεστώτος της ΤΗΑ·

— έλλειψη αιτιολογίας, που αντλείται από το γεγονός ότι, με την απόφαση, η Επιτροπή αγνόησε εντελώς τα επιχειρήματα που προέβησαν οι γερμανικές αρχές για να εξηγήσουν ότι οι συμβάσεις σχετικά με τη μεταβίβαση στη Synergy του 49 % του κεφαλαίου της SMI συνεπαγόταν ιδιωτικοποίηση υπό την έννοια του δευτέρου καθεστώτος της ΤΗΑ.

— παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, και 88 ΕΚ, που αντλείται από το γεγονός ότι η Επιτροπή κακώς θεώρησε ότι η πώληση του 49 % του κεφαλαίου της SMI στη Synergy ή η μεταγενέστερη πώληση του υπολοίπου 51 % του κεφαλαίου αυτού στο ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου δεν συνεπάγονταν ιδιωτικοποίηση υπό την έννοια του δευτέρου καθεστώτος της ΤΗΑ και, κατά συνέπεια, εσφαλμένως χαρακτήρισε τα επίδικα μέτρα ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά.

24. Θα επικεντρωθώ, για τους λόγους που θα εκθέσω, στην αιτίαση σχετικά με την ανεπαρκή και εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, οπότε τα επιχειρήματα των διαδίκων μπορούν να συνοψιστούν ως εξής.

25. Η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οι πραγματικές περιστάσεις σχετικά με τη μεταβίβαση στη Synergy του 49 % του

κεφαλαίου της SMI δεν ελήφθησαν υπόψη στην προσαλλόμενη απόφαση και ότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε, in concreto, αν η Synergy είχε αποκτήσει ή όχι τη διεύθυνση ή τον έλεγχο της εταιρίας. Η Επιτροπή περιορίστηκε να διαπιστώσει ότι η Synergy είχε αποκτήσει μόνον το μειοψηφικό μερίδιο της SMI, για να συναγάγει a priori ότι η ΤΗΑ είχε διατηρήσει τον έλεγχο της εταιρίας και ότι, κατά συνέπεια, δεν υπήρξε πραγματική ιδιωτικοποίηση.

26. Η συναγωγή του εσφαλμένου αυτού συμπεράσματος θα μπορούσε να έχει, αντιθέτως, αποφευχθεί, κατά την Κυβέρνηση, εάν η Επιτροπή είχε εξετάσει τις συμβάσεις σχετικά με τις ενέργειες ιδιωτικοποίησης, ως προς τις οποίες η Γερμανική Κυβέρνηση επέστησε άλλωστε την προσοχή της με τις από 6 Οκτωβρίου 1997 και 7 και 14 Φεβρουαρίου 2000 ανακοινώσεις της. Πράγματι, από τις συμβάσεις αυτές προκύπτει ότι η Synergy ανέλαβε τη διεύθυνση και τον έλεγχο της SMI, δεδομένου ότι είχε αποκτήσει το δικαίωμα να διορίζει έναν από τους τρεις διαχειριστές, το ήμισυ των μελών του συμβουλίου εποπτείας και τον πρόεδρο του εν λόγω συμβουλίου. Η θέση ελέγχου της Synergy επιβεβαιώθηκε, επιπλέον, κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση: α) από το γεγονός ότι οι εταιρικές συμφωνίες παρείχαν στη Synergy δυνατότητα αγοράς των υπολοίπων εταιρικών μεριδίων και στον διαχειριστή των μεριδίων της ΤΗΑ αντίστοιχη δυνατότητα πώλησής τους· β) από το γεγονός ότι όλες οι σημαντικές αποφάσεις έπρεπε να λαμβάνονται σε συμφωνία με τη Synergy, δεδομένου ότι το καταστατικό της SMI προέβλεπε συναφώς πλειοψηφία του 85 % των ψήφων. Επιπλέον, το

γεγονός ότι ο διαχειριστής των μεριδίων της THA διέθετε δευτερεύουσες μόνον και περιορισμένες εξουσίες εποπτείας συνηγορούσε υπέρ της ίδιας απόψεως.

27. Αντιθέτως, η Επιτροπή αντιτάσσει ότι, παρά την αίτηση παροχής πληροφοριών που απηύθυνε στη Γερμανική Κυβέρνηση με το έγγραφο που την ενημέρωσε για την κίνηση της διαδικασίας, η Κυβέρνηση αυτή της κοινοποίησε τα πραγματικά στοιχεία με διαταγμό και ελλιπώς, υποχρεώνοντάς την έτσι να εκδώσει απόφαση βάσει των στοιχείων τα οποία διέθετε¹⁵. Ειδικότερα, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι δεν μπόρεσε να λάβει υπόψη τις πραγματικές και νομικές συνθήκες της μεταβίβασης στη Synergy του 49 % του κεφαλαίου της SMI, δεδομένου ότι: α) οι συμβάσεις που συννομολογήθηκαν στο πλαίσιο της μεταβίβασης αυτής γνωστοποιήθηκαν στην Επιτροπή για πρώτη φορά με το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο· β) ο ισχυρισμός ότι το περιεχόμενο των συμβάσεων αυτών είχε ήδη εκτεθεί στην Επιτροπή με τα τρία έγγραφα των οποίων έκανε μνεία η Γερμανική Κυβέρνηση ήταν ανακριβής. Η Επιτροπή προσθέτει, άλλωστε, ότι, εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένης υπόψη της νομικής έννοιας της ιδιωτικοποίησης που δέχεται, δεν υπήρχε κανένας λόγος να ασχοληθεί εμπεριστατωμένα με τη μεταφορά της διεύθυνσης και του ελέγχου της SMI στη Synergy.

15 — Η Επιτροπή παραπέμπει συναφώς στη γνωστή νομολογία Boussac (απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1990, 301/87, Γαλλική Δημοκρατία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307), κατά την οποία «στην περίπτωση κατά την οποία το κράτος μέλος παραλείπει, παρά την εντολή της Επιτροπής, να παράσχει τις πληροφορίες που ζητήθηκαν, η Επιτροπή μπορεί να θέσει τέρμα στη διαδικασία και να λάβει την απόφαση που διαπιστώνει τη συμβατότητα ή την ασυμβατότητα της ενισχύσεως με την κοινή αγορά βάσει των στοιχείων που διαθέτει» (σκέψη 22).

Εκτίμηση

28. Αφού εκτέθηκαν συνοπτικά οι θέσεις των διαδίδων, πρέπει, για την εκτίμηση της αιτιάσεως που εξετάζεται επί του παρόντος, να υπενθυμίσω, κατ' αρχάς, ότι, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή έκρινε ότι οι επιδοτήσεις που χορήγησε η THA δεν ενέπιπταν στο δεύτερο και στο τρίτο καθεστώς ενισχύσεων της THA, δεδομένου ότι η μεταβίβαση στη Synergy του 49 % του κεφαλαίου της SMI «δεν μορ[ούσε] να θεωρηθεί ως ιδιωτικοποίηση υπό την έννοια των [εν λόγω] καθεστώτων». Προς στήριξη του ισχυρισμού αυτού, διευκρίνισε, μεταξύ άλλων, ότι, «[σ]ύμφωνα με τα εν λόγω καθεστάτα, οι επιχορηγήσεις σε περίπτωση ιδιωτικοποίησης παρέχονται ακριβώς λόγω της μοναδικής και άνευ προηγουμένου αποστολής της THA: μετατροπή μιας οικονομίας κεντρικού σχεδιασμού σε οικονομία αγοράς». Πάντως, οι ενισχύσεις αυτού του είδους μπορούν να επιτύχουν το στόχο τους μόνον «εφόσον επιχειρήσεις που ανήκουν στο δημόσιο πωλούνται και ο έλεγχός τους μεταβιβάζεται σε ιδιώτες επενδυτές». Στην προκειμένη περίπτωση, αντιθέτως, κατά την Επιτροπή «ο δημόσιος φορέας διατήρησε πλειοψηφική συμμετοχή στην επιχείρηση και τον απεριόριστο έλεγχο όσον αφορά τις δραστηριότητές της, ενώ οι ιδιώτες μέτοχοι απέκτησαν μόνο μειοψηφικό μερίδιο»¹⁶.

29. Κατά συνέπεια, από το γράμμα της αποφάσεως αυτής συνάγεται με σαφήνεια ότι η Επιτροπή απέκλεισε ότι υπήρχε εν προκειμένω «ιδιωτικοποίηση», στηριζόμενη στο γεγονός ότι, εκτός της πλειοψη-

16 — Σημείο 26, η υπογράμμιση δική μου.

φίας του κεφαλαίου της SMI, η ΤΗΑ είχε διατηρήσει «τον πλήρη έλεγχο της δραστηριότητάς της». Κατά τα λοιπά, είναι δεδομένο ότι –όπως υπογράμμισε η Γερμανική Κυβέρνηση, χωρίς να τη διαψεύσει η Επιτροπή– αυτή η εκτίμηση ήταν αντίθετη προς τα πραγματικά περιστατικά, δεδομένου ότι οι συμβάσεις σχετικά με τη μεταβίβαση του 49 % του κεφαλαίου της SMI παρέιχαν στη Synergy τον έλεγχο της εταιρίας αυτής. Κατά συνέπεια, μπορεί ευχερώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η εκτίμηση της Επιτροπής υπό το πρίσμα του χαρακτηρισμού των επίδικων μέτρων ως κρατικών ενισχύσεων ασυμβίβαστων προς την κοινή αγορά στηριζόταν σε εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών.

30. Το συμπέρασμα αυτό δεν αρκεί, εν τούτοις, για να γίνει δεκτή η αιτίαση που εξετάζεται εν προκειμένω, δεδομένου ότι πρέπει ακόμη να εκτιμηθεί αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η εν λόγω εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών πρέπει, στην πραγματικότητα, να καταλογιστεί όχι στο καθού όργανο, αλλά στην ίδια την προσφεύγουσα κυβέρνηση. Κατά συνέπεια, πρέπει να διαπιστωθεί αν η εσφαλμένη αυτή ερμηνεία δεν προκλήθηκε από τη συμπεριφορά της Γερμανικής Κυβερνήσεως, η οποία, μολονότι έλαβε στις 15 Αυγούστου 1997 ρητή εντολή υπό την έννοια της προπαρατεθείσας νομολογίας Boussac, δεν παρέσχε στην Επιτροπή τις πληροφορίες που ζητήθηκαν, επιτρέποντας έτσι στην Επιτροπή να εκτιμήσει τα επίδικα μέτρα «βάσει των στοιχείων που [διέθετε]»¹⁷.

31. Αμφιβάλλω, πάντως, ότι η κατάσταση έχει ακριβώς έτσι. Όπως ορθώς παρατήρησε η προσφεύγουσα κυβέρνηση, πράγματι, η Επιτροπή όχι μόνον δεν επικαλέστηκε την ευχέρεια που παρέχει η νομολογία Boussac, αλλά συνέχισε να συζητεί με τις γερμανικές αρχές και τους ζήτησε πληροφορίες στο πλαίσιο της διαδικασίας η οποία διήρκεσε μάλιστα δύο έτη και οκτώ μήνες, κατά τη διάρκεια των οποίων το εν λόγω θεσμικό όργανο είχε βεβαίως τη δυνατότητα να διευκρινίσει την κατάσταση ως προς ένα σημείο ιδιαίτερα σημαντικό για την οικονομία της ίδιας της αποφάσεώς του, όπως ο έλεγχος της SMI κατόπιν της μεταβιβάσεως του 49 % του κεφαλαίου της στη Synergy.

32. Πάνω απ' όλα όμως θεωρώ αποφασιστικής σημασίας το γεγονός ότι στην πραγματικότητα η Επιτροπή ενημερώθηκε για τη μεταβίβαση του ελέγχου της SMI στη Synergy. Πράγματι, απαντώντας σε αίτηση παροχής πληροφοριών της 13ης Ιανουαρίου 2000, οι γερμανικές αρχές διευκρίνισαν, στις 14 Φεβρουαρίου 2000, ότι η μεταβίβαση του 49 % του κεφαλαίου της SMI «έθετε τέρμα στην ευθύνη της ΤΗΑ για [την εταιρία αυτή], διότι η διαχείριση και η διεύθυνση της εταιρίας αυτής ανήκαν εφεξής στη Synergy, η οποία είναι επιφορτισμένη με την αναδιάρθρωση και τη διαχείριση». Βεβαίως, οι λεπτομέρειες της μεταβιβάσεως του ελέγχου της SMI στη Synergy δεν διευκρινίστηκαν με την εν λόγω κοινοποίηση και οι συμβάσεις σχετικά με τη μεταβίβαση δεν επισυνάφθηκαν, αλλά είναι προφανές ότι, και αν είχε αμφιβολίες συναφώς, η Επιτροπή έπρεπε να ζητήσει περαιτέρω στοιχεία από τις γερμανικές αρχές. Εν πάση περιπτώσει, δεν είναι προφανώς δυνατόν να χαρακτηριστεί ορθή η συμπεριφορά του οργάνου αυτού, το οποίο αγνόησε εντελώς και χωρίς λόγο την κοινοποίηση των γερμανικών αρχών και στήριξε την απόφασή του στην εσφαλμένη

17 — Προπαρατεθείσα απόφαση, σκέψη 22.

υπόθεση ότι, κατόπιν της μεταβίβασης του 49 % του κεφαλαίου της SMI, η THA είχε διατηρήσει «τον πλήρη έλεγχο επί της δραστηριότητάς της».

33. Αβάσιμο επίσης θεωρώ, κατά τα λοιπά, το επιχείρημα που προέβαλε η Επιτροπή με το υπόμνημα ανταπαντήσεως. Με το υπόμνημα αυτό, το καθού όργανο υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι δεν ήταν ανάγκη να εκτιμηθεί αν η Synergy είχε αποκτήσει ή όχι τον έλεγχο της SMI, δεδομένου ότι η μεταβίβαση του 49 % του κεφαλαίου μιας επιχειρήσεως και του ελέγχου επ' αυτής δεν συνεπάγεται ιδιωτικοποίηση δυνάμει του δευτέρου και του τρίτου καθεστώτος της THA, εφόσον η μεταβίβαση της πλειοψηφίας του κεφαλαίου είναι, αντιθέτως, αναγκαία προς τον σκοπό αυτόν. Συναφώς είναι, εν τούτοις, ευχερές να αντιταχθεί ότι αυτός δεν ήταν ο λόγος για τον οποίο, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή αρνήθηκε ότι υπήρξε ιδιωτικοποίηση. Πράγματι, όπως προαναφέρθηκε, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό, για τον λόγο ότι, εκτός της κατοχής της πλειοψηφίας του κεφαλαίου της SMI, η THA είχε διατηρήσει «τον πλήρη έλεγχο επί της δραστηριότητάς της». Αφετέρου, νομίζω ότι είναι προφανές ότι, στην περίπτωση κατά την οποία θα ήθελε να ακολουθήσει την άποψη που εξέθεσε στο υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Επιτροπή θα έπρεπε να εξηγήσει, ήδη με την απόφασή της, για ποιόν λόγο η μεταβίβαση του 49 % του κεφαλαίου εταιρίας, συνοδευόμενη από τη μεταβίβαση του ελέγχου, δεν συνεπάγεται ιδιωτικοποίηση δυνάμει του δευτέρου και του τρίτου καθεστώτος της THA, ενώ για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού θα αρκούσε η μεταβίβαση του 51 % του εταιρικού κεφαλαίου.

34. Υπό το πρίσμα των προηγουμένων σκέψεων, φρονώ, επομένως, ότι η παρούσα αιτίαση είναι βάσιμη και ότι, κατά συνέπεια, η προσβαλλόμενη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί στο μέτρο που χαρακτηρίζει τις επιδοτήσεις που χορήγησε η THA στη SMI ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά, ενώ παρέλκει η εξέταση των λοιπών αιτιάσεων που αφορούν την πτυχή αυτή.

Ο χαρακτηρισμός του δανείου των 70,3 εκατομμυρίων DEM που χορήγησε στη SMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά

35. Όσον αφορά τον χαρακτηρισμό του δανείου των 70,3 εκατομμυρίων DEM που χορήγησε στη SMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά, η προσφεύγουσα κυβέρνηση καταγγέλλει: αφενός, όπως για όλα τα επίδικα μέτρα, τη μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και την ανεπάρκεια της αιτιολογίας της αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό: αφετέρου, την παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, και 88 ΕΚ, που αντλείται από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν θεώρησε ότι το επίμαχο δάνειο είχε χορηγηθεί στο πλαίσιο της ιδιωτικοποιήσεως της SMI και, κατά συνέπεια, καλυπτόταν από την απόφαση περί εγκρίσεως του δευτέρου καθεστώτος της THA.

ι) Η μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και η ανεπάρκεια της αιτιολογίας ως προς το σημείο αυτό

36. Όσον αφορά την πρώτη αυτή πτυχή, η Γερμανική Κυβέρνηση προσάπτει, κατ' ουσίαν, στην Επιτροπή ότι κακώς απέκλεισε, χωρίς αξιολόγηση ούτε πρόσφορη αιτιολογία, τη δυνατότητα εφαρμογής της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ', ΕΚ, κατά την οποία συμβιβάζονται προς την κοινή αγορά «οι ενισχύσεις προς την οικονομία ορισμένων περιοχών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες θίγονται από τη διαίρεση της Γερμανίας, κατά το μέτρο που είναι αναγκαίες για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκαλούνται από τη διαίρεση αυτή». Η προσφεύγουσα κυβέρνηση υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή όφειλε να εκτιμήσει αν, υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, η Φρανκφούρτη/Oder (που βρίσκεται στα σύνορα με την Πολωνία) αποτελούσε «περιοχή» που εθίγη από τη διαίρεση της Γερμανίας και αν τα διάφορα μέτρα υπέρ της SMI και της SiMI, που είναι εγκατεστημένες, αμφότερες, στην περιοχή αυτή, ήταν αναγκαία για την αντιστάθμιση του μειονεκτήματος που οφειλόταν στην οικονομική της απομόνωση. Εάν η αξιολόγηση αυτή είχε γίνει ορθώς, συνεχίζει η Γερμανική Κυβέρνηση, θα είχε οπωσδήποτε οδηγήσει την Επιτροπή στην εφαρμογή της παρεκκλίσεως περί της οποίας πρόκειται και, κατά συνέπεια, στην κήρυξη των ενισχύσεων συμβατών προς την κοινή αγορά.

37. Η Επιτροπή απαντά ότι, κατά τη διαδικασία, οι γερμανικές αρχές δεν πρόβλεψαν κανένα επιχείρημα σχετικό με τη δυνατότητα εφαρμογής της παρεκκλίσεως

περί της οποίας πρόκειται και ότι, κατά συνέπεια, δεν υπήρχε κανένας λόγος για να πραγματοποιηθεί εμπειριστατωμένη εξέταση ως προς το σημείο αυτό. Άλλωστε, κατά την Επιτροπή, από την προσφυγή λείπουν επίσης στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της εφαρμογής της επίμαχης παρεκκλίσεως, δεδομένου ότι η Γερμανική Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποδείξει, όπως απαιτεί η νομολογία¹⁸, ότι η προβαλλόμενη οικονομική απομόνωση της πόλεως της Φρανκφούρτης/Oder οφειλόταν στη δημιουργία, το 1948, πολιτικού συνόρου εντός της Γερμανίας. Ειδικότερα, όσον αφορά την καταγγελλθείσα έλλειψη αιτιολογίας, η Επιτροπή υπογράμμισε, στη συνέχεια, ότι η προσφεύγουσα κυβέρνηση γνώριζε καλά τη συστατική ερμηνεία της επίμαχης παρεκκλίσεως, όπως εφαρμόζεται στην πάγια πρακτική της Επιτροπής, οπότε αρκούσε εν προκειμένω να γίνει μνεία της εν λόγω παρεκκλίσεως και να διαπιστωθεί η αδυναμία εφαρμογής της.

38. Όσον με αφορά, αναφέρω αμέσως ότι θεωρώ πειστικά τα επιχειρήματα της Επιτροπής και ότι κλίνω να θεωρήσω αβάσιμες τις υπό εξέταση αιτιάσεις, τούτο δε για τους εξής λόγους.

39. Υπενθυμίζω, κατ' αρχάς, ότι, εφόσον πρόκειται για «παρέκκλιση από τη γενική αρχή της ασυμβατότητας των κρατικών ενισχύσεων προς την κοινή αγορά», η διάταξη του άρθρου 87, παράγραφος 2,

18 — Η Επιτροπή παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στην απόφαση του Πρωτοδικείου, της 15ης Δεκεμβρίου 1999, T-132/96 και T-143/96, Freistaat Sachsen, Volkswagen AG και Volkswagen Sachsen κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. II-3663) και στην απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Σεπτεμβρίου 2000, C-136/98, Γερμανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-6857).

στοιχείο γ', ΕΚ «πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά»¹⁹. Κατ' εφαρμογή του εν λόγω κριτηρίου ερμηνείας, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η φράση «διαίρεση της Γερμανίας αναφέρεται ιστορικά στη χάραξη της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ των δύο ζωνών, το 1948. Επομένως, τα οικονομικά μειονεκτήματα που προκαλούνται από τη διαίρεση αυτή δεν μπορούν να αφορούν παρά τα οικονομικά μειονεκτήματα που προκλήθηκαν σε ορισμένες περιοχές της Γερμανίας από την απομόνωση που συνεπήχθη το φυσικό αυτό σύνολο, όπως είναι η αποκοπή των οδών επικοινωνίας ή η απώλεια των φυσικών αγορών διαθέσεως λόγω διακοπής των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο τμημάτων του γερμανικού εδάφους»²⁰. Το Δικαστήριο τόνισε, επιπλέον, ότι η παρέκκλιση περί της οποίας πρόκειται δεν καθιστά δυνατή «την πλήρη αντιστάθμιση της [...] οικονομικής καθυστέρησης των νέων ομοσπόνδων κρατών», δεδομένου ότι «οι διαφορές στην ανάπτυξη μεταξύ παλαιών και νέων ομοσπόνδων κρατών εξηγούνται από άλλους λόγους και όχι από τη γεωγραφική τομή που προκλήθηκε από τη διαίρεση της Γερμανίας, και ιδίως από τα διαφορετικά πολιτικοοικονομικά καθεστάτα που εγκαθιδρύθηκαν σε καθένα από τα δύο τμήματα της Γερμανίας»²¹.

40. Λαμβανομένου υπόψη του περιορισμένου και ειδικού περιεχομένου της επίμαχης παρέκκλισης, πρέπει να συμφωνήσω με την Επιτροπή ότι, ελλείψει κάθε σχετικής ενδείξεως εκ μέρους των

γερμανικών αρχών, μπορούσε να περιοριστεί στη διαπίστωση ότι τα επίδικα μέτρα δεν ήταν αναγκαία για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκάλεσε η διαίρεση της Γερμανίας. Με άλλους λόγους, καίτοι είναι αληθές ότι — όπως υποστήριξε η Επιτροπή χωρίς να διαψευσθεί από την προσφεύγουσα κυβέρνηση— οι γερμανικές αρχές ουδέποτε επικαλέστηκαν, κατά τη διαδικασία, την παρέκκλιση περί της οποίας πρόκειται, ούτε προσκόμισαν κάποιο στοιχείο που επιρρωννύει τη δυνατότητα εφαρμογής της, φρονώ ότι δεν μπορεί να προσαφθεί στο καθού όργανο ότι δεν εξέτασε πλέον εμπειριστατωμένα το ζήτημα αυτό και αποφάνθηκε συναφώς βάσει των διαθέσιμων στοιχείων²².

41. Άλλωστε, το προηγούμενο συμπέρασμα ισχύει κατά μείζονα λόγο αν θεωρηθεί ότι — όπως ορθώς υπογράμμισε η Επιτροπή— η προσφεύγουσα κυβέρνηση δεν προσκόμισε, ακόμη και ενώπιον του Δικαστηρίου, κανένα στοιχείο που να δημιουργεί την υπόνοια ότι η επίμαχη παρέκκλιση μπορούσε να τύχει εφαρμογής. Πράγματι, όχι μόνο δεν απέδειξε ότι τα επίδικα μέτρα ήταν αναγκαία για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων

19 — Απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 49.

20 — Αυτόθι, σκέψη 52.

21 — Αυτόθι, σκέψεις 53 και 55.

22 — Υπό την έννοια αυτή, βλ. για παράδειγμα, την απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουνίου 2002, C-382/99, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-5163) με την οποία το Δικαστήριο τόνισε ότι «η νομιμότητα της απόφασης που έλαβε η Επιτροπή στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, ιδίως ως προς την υποχρέωση αιτιολόγησης, πρέπει να εκτιμηθεί βάσει των στοιχείων που παρέσχε το κράτος μέλος όταν ελήφθη η εν λόγω απόφαση». Στιριζόμενο στην αρχή αυτή, το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, με την απόφαση εκείνη, ότι η προσφεύγουσα κυβέρνηση δεν μπορούσε «να προσάψει στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να εξετάσει τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της εκτίμησης του συμβατού των επίδικων μέτρων με το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης», δεδομένου ότι «[δεν παρέθεσε] τέτοιες σκέψεις κατά τη διοικητική διαδικασία» (σκέψη 84).

που προκάλεσε η απομόνωση της πόλεως της Φρανκφούρτης/Oder εξαιτίας της δημιουργίας του ιστορικού συνόρου εντός της Γερμανίας, αλλά και περιορίστηκε να υπογραμμίσει το γεγονός ότι η πόλη αυτή βρισκόταν κοντά στα σύνορα με την Πολωνία και επικαλέστηκε γενικώς την υποτιθέμενη οικονομική απομόνωσή της, χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις.

42. Θεωρώ, επιπλέον χρήσιμο να προσθέσω ότι δεν είναι απολύτως αναγκαία εν προκειμένω διεξοδική αιτιολογία ως προς το σημείο αυτό, διότι –όπως υπογράμμισε η Επιτροπή– η προσφεύγουσα κυβέρνηση γνώριζε καλά την πρακτική εκδόσεως αποφάσεων του οργάνου αυτού και τις ειδικές συνθήκες από τις οποίες εξαρτούσε την εφαρμογή της οικείας παρεκκλίσεως. Υπενθυμίζω, πράγματι, ότι σε λίαν παρεμφερή προς την εξεταζόμενη εν προκειμένω περίπτωση, κατά την οποία η Γερμανική Κυβέρνηση είχε προσάψει στην Επιτροπή ότι δεν αιτιολόγησε επαρκώς τη μη εφαρμογή της επίμαχης παρεκκλίσεως σχετικά με ειδικό καθεστώς ενισχύσεων, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να τονίσει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση μπορούσε «να αιτιολογηθεί συνολτικά », εφόσον [είχε] «εκδοθεί εντός πλαισίου το οποίο γνώριζε καλά η Γερμανική Κυβέρνηση και [εντασσόταν] στο πλαίσιο πάγιας πρακτικής εκδόσεως αποφάσεων, ιδίως απέναντι στη Γερμανική Κυβέρνηση»²³.

43. Υπό το φως των προηγουμένων σκέψεων, φρονώ, κατά συνέπεια, ότι οι εν

προκειμένω εξεταζόμενες αιτιάσεις πρέπει να απορριφθούν.

ii) Η παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88 ΕΚ

44. Με την αιτίαση που αντλείται από την παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88 ΕΚ, η Γερμανική Κυβέρνηση προσάπτει στην Επιτροπή ότι κακώς χαρακτήρισε το δάνειο των 70,3 εκατομμυρίων DEM που χορήγησε στη SMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά, δεδομένου ότι, κατ' αυτήν, το δάνειο αυτό είχε χορηγηθεί στο πλαίσιο της ιδιωτικοποίησης της SMI και, κατά συνέπεια, ενέλιπε στο δεύτερο καθεστώς της ΤΗΑ. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι η απόφαση της Επιτροπής σχετικά με το καθεστώς αυτό επέτρεπε τις χρηματοπιστωτικές παρεμβάσεις της ΤΗΑ, ενώ, στην υπό κρίση υπόθεση, πρόκειται για παρεμβάσεις του ομοσπόνδου κράτους (Land). Φρονεί, πάντως, ότι η απόφαση αυτή πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπον ώστε να καλύπτει και τις παρεμβάσεις δημοσίων οργανισμών εκτός της ΤΗΑ, όταν, όπως εν προκειμένω, οι παρεμβάσεις συνδέονται με ιδιωτικοποίηση που πραγματοποίησε η ΤΗΑ και σκοπούν στην ελάφρυνση του προϋπολογισμού της. Προς στήριξη της ερμηνείας αυτής, η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, μεταξύ άλλων, ότι δεν εναπόκειται στην Επιτροπή να καθορίσει με ποιους δημόσιους πόρους η Γερμανία πρέπει να χρηματοδοτήσει δεδομένα μέτρα, διότι αυτό θα ισοδυναμούσε με μη προσήκουσα επέμβασή της στη λήψη αποφάσεων που εμπíπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών αρχών.

23 — Απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής, προαρωπιτεθείσα, σκέψη 105.

45. Η Επιτροπή αντιτάσσει, κατ' αρχάς, ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, δεν επρόκειτο για ιδιωτικοποίηση υπό την έννοια του δεύτερου καθεστώτος ενισχύσεων της ΤΗΑ. Συναφώς, εντοπίζει και τις αντιφάσεις της συλλογιστικής της προσφεύγουσας κυβερνήσεως, η οποία υποστηρίζει, κατ' αρχάς, ότι η SMI διέφυγε πλήρως του ελέγχου της ΤΗΑ το αργότερο με την πώληση του 51 % του κεφαλαίου της στο ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου και επιχειρεί, εν συνεχεία, να δικαιολογήσει το δάνειο που χορηγήθηκε μεταγενέστερα από το εν λόγω ομόσπονδο κράτος βάσει του δεύτερου καθεστώτος της ΤΗΑ. Ανεξαρτήτως της σχέσεως μεταξύ του επιμάχου δανείου και της ιδιωτικοποίησης της SMI, η Επιτροπή υποστηρίζει, επιπλέον, ότι η απόφαση εγκρίσεως του δεύτερου καθεστώτος της ΤΗΑ πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά και δεν μπορεί, κατά συνέπεια, να καλύπτει ενισχύσεις που χορηγήθηκαν από άλλους δημόσιους οργανισμούς.

46. Νομίζω ότι το τελευταίο αυτό επιχείρημα της Επιτροπής είναι καθοριστικό για την απόρριψη της υπό κρίση αιτιάσεως.

47. Συμφωνώ, πράγματι, με το όργανο αυτό ότι, εφόσον πρόκειται περί παρεκκλίσεως από τη γενική αρχή της ασυμβατότητας των κρατικών ενισχύσεων με την κοινή αγορά, οι αποφάσεις περί εγκρίσεως των καθεστώτων της ΤΗΑ πρέπει να ερμηνευθούν συσταλτικά²⁴. Κατά συ-

νέπεια, δεδομένου ότι οι εν λόγω αποφάσεις αναφέρονται αποκλειστικά στα μέτρα που έλαβε η ΤΗΑ για να ευνοήσει τη μετάβαση των νέων ομοσπόνδων κρατών από την οικονομία κεντρικού σχεδιασμού στην οικονομία της αγοράς, δεν νομίζω ότι μπορούν να καλύψουν και τα μέτρα που έλαβαν άλλοι δημόσιοι οργανισμοί, όπως το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου, τα οποία προστέθηκαν στα μέτρα της ΤΗΑ.

48. Βεβαίως, αυτό δεν σημαίνει ότι τα μέτρα που έλαβαν άλλοι δημόσιοι οργανισμοί προκειμένου να διευκολύνουν την περίπλοκη αποστολή της ΤΗΑ δεν μπορούν να εξομοιωθούν από την Επιτροπή με τα μέτρα της ίδιας της ΤΗΑ· τούτο σημαίνει απλώς ότι τα μέτρα αυτά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των αποφάσεων περί εγκρίσεως των καθεστώτων της ΤΗΑ και πρέπει, κατά συνέπεια, να κοινοποιηθούν ειδικά στην Επιτροπή και να εγκριθούν από αυτήν, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων. Περαιτέρω, νομίζω ότι είναι σαφές ότι η λύση αυτή δεν συνεπάγεται καμία ανάμιξη στις επιλογές των γερμανικών αρχών όσον αφορά τους πόρους που θα χρησιμοποιηθούν για την προώθηση της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης, αλλά αντλεί απλώς τις έννομες συνέπειες των επιλογών στις οποίες προέβησαν ελεύθερα οι αρχές αυτές.

49. Κατά συνέπεια, από τις προηγούμενες σχέψεις συνάγεται ότι και η αιτίαση αυτή πρέπει να κριθεί αβάσιμη.

24 — Για την απαίτηση συσταλτικής ερμηνείας των διατάξεων που προβλέπουν «παρέκλιση από τη γενική αρχή της ασυμβατότητας των κρατικών ενισχύσεων με την κοινή αγορά», βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 49.

Ο χαρακτηρισμός της επιδοτήσεως των 1,8 εκατομμυρίων DEM που καταβλήθηκαν στη SMI για δραστηριότητες μετατάξεως ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά

50. Η Γερμανική Κυβέρνηση βάλλει ειδικά κατά του χαρακτηρισμού της επιδοτήσεως των 1,8 εκατομμυρίων DEM που καταβλήθηκαν στην SMI για δραστηριότητες μετατάξεως (κατά την κυβέρνηση αυτή, εκ μέρους της BvS) ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά. Πάντως, όπως είχα ήδη την ευκαιρία να διευκρινίσω²⁵, το μέτρο στο οποίο αναφέρεται η προσφεύγουσα κυβέρνηση θεωρείται, με την προσβαλλόμενη απόφαση, ως επιδότηση που χορήγησε η THA και εξετάζεται από κοινού με άλλες επιδοτήσεις που χορήγησε ο οργανισμός αυτός, συνολικού ύψους 64,8 εκατομμυρίων DEM²⁶. Λαμβανομένου υπόψη ότι έχω ήδη προτείνει την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως καθόσον χαρακτηρίζει τις επιδοτήσεις που κατέβαλε η THA στην SMI ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά (βλ. ανωτέρω, σημεία 21 έως 34), φρονώ ότι δεν είναι αναγκαίο να λάβω θέση επί της παρούσας αιτιάσεως, δεδομένου ότι με τη μερική ακύρωση της αποφάσεως, όπως προτάθηκε, η αιτίαση αυτή καθίσταται άνευ αντικειμένου.

25 — Βλ. ανωτέρω, υποσημείωση 3.

26 — Ακριβέστερα, από την προσβαλλόμενη απόφαση προκύπτει ότι οι επιχορηγήσεις της THA στη SMI συνολικού ύψους 64,8 εκατομμυρίων DEM αποτελούνταν από τα εξής ποσά: 45 εκατομμύρια για επενδύσεις, 18 εκατομμύρια για την αντιμετώπιση των αναγκών ρευστότητας της επιχειρήσεως και 1,8 εκατομμύρια για δραστηριότητες μετατάξεως.

Ο χαρακτηρισμός του δανείου που χορήγησε στη SiMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά

51. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση, αναφερόμενη στον χαρακτηρισμό του δανείου των 4 εκατομμυρίων DEM που χορήγησε στη SiMI το ομόσπονδο κράτος του Βρανδεμβούργου ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά, καθώς και στις αιτιάσεις γενικού χαρακτήρα σχετικά με τη μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ', ΕΚ και στην ανεπαρκή αιτιολογία της αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό (τις οποίες ήδη θεώρησα αβάσιμες στα σημεία 36 έως 43 των προτάσεών αυτών), προσάπτει στην Επιτροπή εσφαλμένη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών και παραβίαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88 ΕΚ, καθόσον δεν έκρινε ότι η επιδότηση αυτή ενέπιπτε σε καθεστώς ενισχύσεων που είχε εγκρίνει. Πράγματι, κατά την κυβέρνηση αυτή, το εν λόγω δάνειο είχε χορηγηθεί βάσει της «οδηγίας του ομόσπονδου κράτους του Βρανδεμβούργου για τη χορήγηση πόρων από το ταμείο εξυγιάνσεως για τη διάσωση των μικρών και μεσαίων βιομηχανικών επιχειρήσεων», η οποία προέβλεπε καθεστώς ενισχύσεων που είχε εγκριθεί ρητά από την Επιτροπή²⁷.

52. Απαντώντας στις αιτιάσεις αυτές, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, κατά τη διοικητική διαδικασία, η Γερμανική Κυβέρνηση δεν ισχυρίστηκε ότι το επίμαχο δάνειο είχε χορηγηθεί βάσει της προπαρατεθείσας οδηγίας του ομόσπονδου κράτους του

27 — Αναφορά στην απόφαση εγκρίσεως του επίμαχου καθεστώτος περιλαμβάνεται στην ΕΕ 1995, C 295, σ. 24.

Βρανδεμβούργου ούτε επικαλέστηκε την απόφαση με την οποία είχε εγκριθεί το αντίστοιχο καθεστώς ενισχύσεων. Στην περίπτωση αυτή, θεωρεί ότι δεν θα ήταν δυνατόν να της προσαφθεί ότι δεν εξέτασε το ζήτημα αν το επίμαχο δάνειο καλυπτόταν από την απόφαση που είχε εγκρίνει το καθεστώς ενισχύσεων του ομόσπονδου κράτους του Βρανδεμβούργου.

53. Βάσει των ισχυρισμών της Επιτροπής, που δεν αντικρούστηκαν από την προσφεύγουσα κυβέρνηση, θεωρώ, πράγματι, ότι δεν μπορεί να προσαφθεί στο εν λόγω όργανο ότι δεν έλαβε υπόψη το συγκεκριμένο καθεστώς ενισχύσεων. Ελλείπει στοιχείων ως προς τη νομική βάση του επίδικου μέτρου και την ενδεχόμενη ένταξή του στο πλαίσιο εγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων, καθεστώτος στο οποίο επίσης δεν αναφέρθηκαν οι γερμανικές αρχές κατά τη διαδικασία, νομίζω ότι η Επιτροπή ορθώς αξιολόγησε το επίδικο μέτρο μόνον βάσει των διατάξεων της Συνθήκης²⁸.

54. Κατά συνέπεια, υπό το φως των προηγουμένων σκέψεων, φρονώ ότι και οι παρούσες αιτιάσεις πρέπει να κριθούν αβάσιμες.

Ο χαρακτηρισμός της επιδοτήσεως που κατέβαλε η BvS στη SiMI ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά

55. Αναφερόμενη στον χαρακτηρισμό της επιδοτήσεως του 1 εκατομμυρίου DEM που κατέβαλε η BvS στη SiMI ως κρατικής ενισχύσεως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά, η προσφεύγουσα κυβέρνηση διατυπώνει απλώς τις αιτιάσεις γενικού χαρακτήρα σχετικά με τη μη εφαρμογή της παρεκκλίσεως του άρθρου 87, παράγραφος 2, στοιχείο γ, ΕΚ και με την ανεπαρκή αιτιολογία της αποφάσεως ως προς το σημείο αυτό. Κατά συνέπεια, μπορώ να περιοριστώ συναφώς σε παραπομπή στις ανωτέρω παρατηρήσεις μου, στις παραγράφους 36 έως 43, για την απόρριψη των αιτιάσεων αυτών.

Η διαταγή ανακτήσεως των ενισχύσεων έναντι επιχειρήσεων εκτός της SMI

56. Αναφερόμενη, τέλος, στη διαταγή ανακτήσεως των ενισχύσεων έναντι επιχειρήσεων εκτός της SMI, η προσφεύγουσα κυβέρνηση διατυπώνει πλείονες αιτιάσεις. Συνολτικώς, προσάπτει στην Επιτροπή τα εξής:

— την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και την παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, καθόσον η διαταγή ανακτήσεως στρέφεται και κατά των SiMI, MD & D και άλλων μη κατονομαζομένων επιχειρήσεων, χωρίς η Επιτροπή να έχει

28 — Και ως προς το σημείο αυτό μπορεί να γίνει μνεία της προπαρατεθείσας αποφάσεως του Δικαστηρίου της 13ης Ιουνίου 2002, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής, με την οποία, όπως προαναφέρθηκε, το Δικαστήριο τόνισε ότι «η νομιμότητα της αποφάσεως που έλαβε η Επιτροπή στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, ιδίως ως προς την υποχρέωση αιτιολογήσεως, πρέπει να εκτιμηθεί βάσει των στοιχείων που παρέτχε το κράτος μέλος όταν ελήφθη η εν λόγω απόφαση» (σκέψη 84).

κινήσει διαδικασία έρευνας εις βάρος τους·

ζητήματα αρχής, όσον αφορά την ταυτότητα των υποκειμένων δικαίου που υποχρεούνται να επιστρέψουν τις παράνομες κρατικές ενισχύσεις σε περίπτωση μεταβίβασης μετοχών ή μεριδίων της δικαιούχου επιχειρήσεως («share deal») ή παγίων στοιχείων της εταιρίας αυτής («asset deal»).

- την αναρμοδιότητά της να καθορίσει πώς πρέπει να ενεργήσουν οι εθνικές αρχές για να αναζητήσουν τις παράνομες ενισχύσεις·

- την παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 2, ΕΚ, που αντλείται από το γεγονός ότι η ιδιότητα του δικαιούχου των ενισχύσεων διευρύνθηκε παρανόμως, βάσει υποτιθέμενης καταστρατηγήσεως της υποχρεώσεως επιστροφής·

- την παράβαση ουσιώδους τύπου, που αντλείται από την ανεπαρκή διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών και από την έλλειψη αιτιολογίας·

- και την παραβίαση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας.

57. Για τους λόγους που θα εξετάσω κατωτέρω, θεωρώ σκόπιμο να επικεντρωθώ στην αιτίαση που αντλείται από την παράβαση των άρθρων 87, παράγραφος 1, ΕΚ και 88, παράγραφος 2, ΕΚ, η οποία θέτει σημαντικά και κρίσιμα

Επιχειρήματα των διαδίκων

58. Όπως προανέφερα, με την υπό εξέταση αιτίαση η Γερμανική Κυβέρνηση προσάπτει στην Επιτροπή ότι παρανόμως επεξέτεινε στη SiMI, στην MD & D και σε άλλες μη κατονομαζόμενες εταιρίες την ιδιότητα δικαιούχων των ελίδικων ενισχύσεων (συνολικού ύψους 140,1 εκατομμυρίων DEM), με την υποχρέωση επιστροφής που απορρέει από την ιδιότητα αυτή.

59. Συναφώς, η προσφεύγουσα κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι καμία από τις επιχειρήσεις αυτές δεν έλαβε προερχόμενο από δημοσίους πόρους οικονομικό πλεονέκτημα ύψους 140,1 εκατομμυρίων DEM και ότι καμία απ' αυτές δεν επωφελήθηκε από τα διάφορα μέτρα του εκκαθαριστή. Αναφερόμενη στα μέτρα αυτά, ισχυρίζεται, μεταξύ άλλων, αφενός, ότι η SiMI δεν επωφελήθηκε από τη χρήση των παγίων στοιχείων της SMI, δεδομένου ότι κατέβαλε στην τελευταία τιμή αντίστοιχη προς την τιμή της αγοράς, και, αφετέρου, ότι η MD & D δεν επωφελήθηκε από την

απόκτηση του 80 % του κεφαλαίου της SiMI και των παγίων στοιχείων της SMI, δεδομένου ότι κατέβαλε στην τελευταία την τιμή της αγοράς.

60. Εξάλλου, η Γερμανική Κυβέρνηση παρατρεφεί ότι η MD & D δεν μπορεί να υποχρεωθεί να επιστρέψει τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στην SMI για τον λόγο και μόνον ότι είχε αποκτήσει τα πάγια στοιχεία της εταιρίας αυτής. Πράγματι, θα ήταν παράλογο να υποστηριχθεί ότι η υποχρέωση επιστροφής θα έπρεπε πάντοτε να ακολουθεί τα πάγια στοιχεία της SMI εφόσον, εάν συνέβαινε αυτό, κανείς δεν θα ήταν διατεθειμένος να τα αγοράσει, πράγμα που θα τα καταδίκαιζε σε εξαφάνιση. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση ισχυρίζεται, επιπλέον, ότι η SiMI δεν διαλύθηκε μετά την πώληση των μετοχών της στην MD & D, αλλά συνέχισε να υφίσταται, διατηρώντας ακέραια τα δικαιώματά της και τις υποχρεώσεις της: κατά συνέπεια, και τα ενδεχόμενα χρέη που συνδέονται με την επιστροφή των ενισχύσεων θα πρέπει να τη βαρύνουν, ενώ η MD & D δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τα εν λόγω χρέη.

61. Η προσφεύγουσα κυβέρνηση αρνείται, στη συνέχεια, ότι οι ενέργειες του εκκαθαριστή απασχολούσαν στην καταστράγγιση της υποχρεώσεως επιστροφής των ενισχύσεων. Πράγματι, με την πώληση των παγίων στοιχείων της SMI στην τιμή της αγοράς, ο εκκαθαριστής δεν είχε «διασφαλίσει» τα αγαθά αυτά, δεδομένου ότι τα έσοδα από την πώλησή τους ενσωματώθηκαν στο περιουσιακό σύνολο το οποίο βαρύνεται με την υποχρέωση επιστροφής. Η υποχρέωση αυτή δεν καταστρατηγήθηκε ούτε από το γεγονός ότι τα

πάγια στοιχεία της SMI πωλήθηκαν «ως ενιαίο σύνολο», δεδομένου ότι επιτεύχθηκε κατά τον τρόπο αυτόν υψηλότερη τιμή από αυτήν που θα εξασφάλιζε η μεμονωμένη πώληση εκάστου των εν λόγω αγαθών, πράγμα που είχε ως συνέπεια την αύξηση των διαθεσίμων πόρων για την ανάκτηση των ενισχύσεων. Κατά τα λοιπά, ακόμη και αν η SiMI και η MD & D δεν είχαν συσταθεί, κανένας επενδυτής δεν θα ήταν διατεθειμένος να αγοράσει την αφερέγγυα επιχείρηση SMI με όλα τα χρέη της, οπότε η μόνη δυνατότητα του εκκαθαριστή ήταν η πώληση των παγίων στοιχείων της εταιρίας αυτής στην τιμή της αγοράς.

62. Η Γερμανική Κυβέρνηση αμφισβητεί, τέλος, την ορθότητα της απόψεως της Επιτροπής ότι η στρέβλωση του ανταγωνισμού που προκάλεσε η χορήγηση κρατικών ενισχύσεων θα εξακολουθούσε να υφίσταται αν ο αγοραστής των παγίων στοιχείων της δικαιούχου επιχειρήσεως συνέχιζε, με τα στοιχεία αυτά, την οικονομική δραστηριότητα που ασκούσε η τελευταία. Κατά την κυβέρνηση αυτή, πράγματι, οι αγοραστές των παγίων στοιχείων της δικαιούχου επιχειρήσεως στην τιμή της αγοράς δεν προκαλούν στρέβλωση του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι δεν πέτυχαν κανένα ασυνήθιστο πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους.

63. Η Επιτροπή διευκρινίζει, κατ' αρχάς, σε γενικές γραμμές την άποψή της όσον αφορά τον καθορισμό των προσώπων που υποχρεούνται να επιστρέψουν τις ενισχύσεις σε περίπτωση πώλησεως των μετοχών ή των μεριδίων της δικαιούχου εταιρίας («share deal») ή των παγίων στοιχείων της («asset deal»).

64. Συναφώς, παρατηρεί αρχικώς ότι το ζήτημα αυτό δεν δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες στην περίπτωση του share deal, δεδομένου ότι η δικαιούχος εταιρία εξακολουθεί να υφίσταται, ενώ μεταβάλλονται μόνον οι σχέσεις ιδιοκτησίας ως προς αυτήν. Όπως επιβεβαιώνει και η νομολογία²⁹, στην περίπτωση αυτή, η υποχρέωση επιστροφής βαρύνει την εταιρία που έλαβε τις ενισχύσεις, ανεξαρτήτως των μεταβολών που επήλθαν στη δομή της ιδιοκτησίας και της ενδεχομένης συνεκτιμήσεως της υποχρεώσεως ανακτήσεως στον καθορισμό των όρων πωλήσεως. Εφόσον η εταιρία αυτή συνεχίζει να ασκεί την επιχορηγούμενη δραστηριότητα, εξακολουθεί, πράγματι, να επωφελείται από τις ενισχύσεις, με συνέπεια τη διατήρηση της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού.

65. Ιδιαίτερα προβλήματα δεν θα ανέκυπταν ούτε στην περίπτωση μεταβιβάσεως των παγίων στοιχείων της δικαιούχου εταιρίας σε επιχειρήσεις που ανήκουν στον ίδιο όμιλο. Στην περίπτωση αυτή, εκτός της δικαιούχου εταιρίας, θα ήσαν, πράγματι, υποχρεωμένες να επιστρέψουν τις ενισχύσεις οι επιχειρήσεις του ομίλου, οι οποίες, χάρη στη μεταβίβαση των παγίων στοιχείων, μπόρεσαν να επωφεληθούν από τις θετικές συνέπειες των ενισχύσεων, επιτυγχάνοντας οικονομικό πλεονέκτημα.

66. Όσον αφορά, αντιθέτως, την πώληση των παγίων στοιχείων της δικαιούχου εταιρίας σε τρίτες επιχειρήσεις, η Επιτροπή προβαίνει –κατά τρόπο κάπως συγκεχυμένο– σε διάκριση ανάλογα με το αν τα αγαθά αυτά πωλήθηκαν χωριστά ή «ως ενιαίο σύνολο».

67. Στην περίπτωση κατά την οποία τα στοιχεία αυτά πωλήθηκαν χωριστά στην τιμή της αγοράς, οι αγοραστές δεν θα είχαν την υποχρέωση επιστροφής των ενισχύσεων³⁰. Με τη χωριστή αυτή πώληση, θα εξαφανιζόταν, πράγματι, η επιχορηγούμενη δραστηριότητα, πράγμα το οποίο θα άφηνε το πεδίο ελεύθερο στους ανταγωνιστές της δικαιούχου εταιρίας. Κατά τον τρόπο αυτόν, εάν αντιλαμβάνομαι καλώς, η αναζήτηση των ενισχύσεων από τον πωλητή (είτε πρόκειται για την ίδια τη δικαιούχο εταιρία είτε για την περιουσία του πτωχέυσαντος είτε για την εταιρία που τελεί υπό εκκαθάριση³¹) θα καθιστούσε δυνατή την άρση της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού.

68. Μείζονα προβλήματα θα ανέκυπταν, αντιθέτως, στην περίπτωση πωλήσεως των παγίων στοιχείων ως «ενιαίου συνόλου», ούτως ώστε να καταστεί δυνατόν για τον αγοραστή να συνεχίσει τη δραστηριότητα της δικαιούχου εταιρίας. Αν αντιλαμβάνομαι καλώς, στην περίπτωση αυτή, το γεγονός της εξακολούθησεως της επιδοτούμενης δραστηριότητας θα μπορούσε να διαιωνίσει τη στρέβλωση του ανταγωνισμού, οπότε θα επιβαλλόταν ιδιαίτερη μέριμνα προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο η μεταβίβαση των αγαθών της δικαιούχου εταιρίας να προκαλέσει ουσιαστική καταστρατήγηση της υποχρεώσεως επιστροφής μέσω της «διασφα-

29 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 1991, C-303/88, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1433).

30 — Δύσκολα γίνεται αντιληπτό εάν, για να αποκλειστεί η ευθύνη των αγοραστών, η Επιτροπή απαιτεί επίσης η πώληση να πραγματοποιείται με ανοικτή διαδικασία και χωρίς όρους. Παρατηρώ, πάντως, ότι, αν συνέβαινε αυτό, δεν θα ήταν κατανοητή η διάκριση μεταξύ της χωριστής πωλήσεως εκάστου των αγαθών της δικαιούχου εταιρίας και της πωλήσεώς τους ως «ενιαίου συνόλου».

31 — Δεν προκύπτει σαφώς σε ποια από τις περιπτώσεις αυτές αναφέρεται η Επιτροπή, αλλά φαίνεται ότι είναι δυνατόν να συναχθεί από τον γενικό χαρακτήρα της συλλογιστικής της ότι ο ίδιος κανόνας θα έπρεπε να ισχύει σε περίπτωση πωλήσεως παγίων στοιχείων της δικαιούχου εταιρίας, εκούσιας ή αναγκαστικής εκκαθαρίσεως.

λίσεως» των πωληθέντων αγαθών. Η Επιτροπή φαίνεται να αποκλείει μια τέτοια καταστρατήγηση μόνον όταν η μεταβίβαση «του συνόλου» των αγαθών της δικαιούχου εταιρίας, εκτός του ότι επηρεάζει τον καθορισμό της τιμής της αγοράς, πραγματοποιείται στο πλαίσιο διαδικασίας άνευ όρων και ανοικτής για όλους τους ανταγωνιστές της εταιρίας αυτής: μόνον στην περίπτωση αυτή, αν αντιλαμβάνομαι καλώς, οι αγοραστές δεν θα είχαν την υποχρέωση επιστροφής των ενισχύσεων.

69. Αφού διευκρίνισε τα ανωτέρω σε γενικές γραμμές, η Επιτροπή, αναφερόμενη στην υπό κρίση υπόθεση, υπογραμμίζει τα εξής:

- οι αποφάσεις περί κινήσεως της διαδικασίας πτωχεύσεως και δημιουργίας των SiMI και MD & D ελήφθησαν μεταξύ του Ιουνίου και του Ιουλίου του 1997, δηλαδή σε χρόνο κατά τον οποίο οι γερμανικές αρχές γνώριζαν ήδη την πρόθεση της Επιτροπής να κινήσει διαδικασία έρευνας·
- μεταξύ του χρόνου αυτού και των μηνών Ιουνίου και Ιουλίου του 1999, η SiMI συνέχισε να ασκεί τη δραστηριότητα της SMI μέσω της μισθώσεως των παγίων στοιχείων της. Εφόσον δεν έλαβε πληροφορίες που θα της επέτρεπαν να εκτιμήσει αν η τιμή της μισθώσεως ήταν σύμφωνη προς τις συνθήκες της αγοράς, η Επιτροπή δεν μπορούσε παρά να θεωρήσει ότι κατά την περίοδο αυτή η SiMI και η θυγατρική της MD & D είχαν ελω-

φληθεί από τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν παρανόμως στη SMI·

- στις 28 Ιουνίου 1999, ενώ η Επιτροπή ήταν έτοιμη να εκδώσει αρνητική απόφαση συνοδευόμενη από διαταγή ανακτήσεως, η MD & D πωλήθηκε στη Megaxess και σε τρεις από τους μισθωτούς της·
- στις 14 Ιουλίου 1999, οι μετοχές της SiMI και το σύνολο των παγίων στοιχείων της SMI πωλήθηκαν εν συνεχεία στην MD & D, χωρίς να έχει ακολουθηθεί ανοικτή και διαφανής διαδικασία.

70. Πάντως, κατά την Επιτροπή, από τη συνολική εκτίμηση των περιστάσεων αυτών προκύπτει ότι οι διάφορες συναλλαγές συντονίστηκαν κατά τρόπον ώστε η υποχρέωση επιστροφής να βαρύνει τη SMI και τη SiMI και να παρασχεθεί η δυνατότητα στην MD & D, απαλλαγμένη από την υποχρέωση αυτή, να συνεχίσει τις επιχορηγούμενες οικονομικές δραστηριότητες (υπό την έννοια αυτή, είχε ιδιαίτερη σημασία ότι η MD & D απέκτησε τα εταιρικά μερίδια της SiMI και τα πάγια στοιχεία της SMI αμέσως μετά την πώλησή της στην Megaxess). Υπό το πρίσμα των συνθηκών αυτών, η Επιτροπή φρονεί, κατά συνέπεια, ότι η οικονομική σχέση μεταξύ της MD & D, αφενός, και της SMI και της SiMI, αφετέρου, δεν διεκόπη, δεδομένου ότι οι διάφορες συναλλαγές είχαν ως μοναδικό σκοπό να καταστήσουν δυνατή την εξακολούθηση των επιχορηγούμενων δραστηριοτήτων, καταστρατηγώντας τη διαταγή ανακτήσεως. Επομένως, θα ήταν δικαιολογημένη η επέκταση της υποχρέωσης επιστροφής και στην MD & D.

Εκτίμηση

71. Για να εξετασθεί εν προκειμένω η αιτίαση αυτή, είναι, κατ' αρχάς, σκόπιμο να υπομνησθεί ότι με την προσβαλλόμενη απόφαση η Επιτροπή προέβη σε διαφορετική ανάλυση όσον αφορά την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SiMI³² και στη SMI³³. Για λόγους μεγαλύτερης σαφήνειας και απλουστεύσεως, θα πρέπει στις προτάσεις αυτές να ακολουθηθεί το ίδιο σχήμα.

i) Η ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SiMI

72. Όσον αφορά, κατ' αρχάς, τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη SiMI, στην προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρεται απλώς ότι «οι μετοχές της εταιρίας αυτής πωλήθηκαν στις 14 Ιουλίου 1999 στην MD & D», πράγμα που είχε ως συνέπεια ότι «η ενίσχυση [έπρεπε] να ανακτηθεί από την MD & D»³⁴. Το αυτόματο αυτό συμπέρασμα εξηγείται υπό το πρίσμα μιας γενικής αρχής που εκτίθεται στην ίδια απόφαση, ότι δηλαδή «η ενίσχυση πρέπει να επιστραφεί από την επιχείρηση που έλαβε πραγματικά την ενίσχυση. Εάν ο δικαιούχος έχει πωληθεί, η ενίσχυση πρέ-

πει να επιστραφεί από τον αγοραστή, ακόμη και αν τα αντίστοιχα ποσά δεν έχουν ληφθεί υπόψη στους όρους πώλησης»³⁵.

73. Αντιμέτωπη με μια τυπική περίπτωση share deal, η Επιτροπή έκρινε, κατά συνέπεια, ότι οι ενισχύσεις έπρεπε να επιστραφούν από την επιχείρηση που είχε αγοράσει τις μετοχές της δικαιούχου εταιρίας, τούτο δε χωρίς να προβεί σε οποιαδήποτε εκτίμηση όσον αφορά την τιμή πωλήσεως. Επομένως, με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή ακολούθησε διαφορετική προσέγγιση από αυτή υιοθέτησε, στη συνέχεια, στα υπομνήματά της, με τα οποία υποστήριξε – όπως προαναφέρθηκε – ότι στις περιπτώσεις αυτές η υποχρέωση επιστροφής εξακολουθεί να βαρύνει τη δικαιούχο εταιρία, ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης συνεκτιμήσεως της υποχρεώσεως αυτής στους όρους πωλήσεως. Στην τελευταία αυτή θέση στηρίζεται και η προσφεύγουσα κυβέρνηση, η οποία επικρίνει ακριβώς την προσβαλλόμενη απόφαση, υποστηρίζοντας ότι οι ενδεχόμενες ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη SiMI θα έπρεπε να επιστραφούν από την εταιρία αυτή.

74. Κατά συνέπεια, για να αξιολογηθεί η λύση που επελέγη με την προσβαλλόμενη απόφαση, είναι ανάγκη να εξετασθεί το επίδικο ζήτημα της ανακτήσεως των ενισχύσεων σε περίπτωση πωλήσεως των μετοχών της δικαιούχου εταιρίας και να διευκρινιστεί ποιο από εμπλεκόμενα μέρη

32 — Παράγραφος 9.1, σημείο 44.

33 — Παράγραφος 9.2, σημεία 45 έως 52.

34 — Σημείο 44.

35 — Σημείο 43.

(πωλητής, δικαιούχος εταιρία ή αγοραστής) υπέχει την υποχρέωση επιστροφής.

75. Κάποιες ενδείξεις συναφώς ανευρίσκονται στην απόφαση ENI-Lanerossi³⁶. Από την απόφαση αυτή προκύπτει —νομίζω— ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν σε τέσσερις επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούσαν ιδιοκτησία της εταιρίας Lanerossi (με τη σειρά της ιδιοκτησία του δημοσίου holding ENI) έπρεπε να αναζητηθούν από τις επιχειρήσεις αυτές, ακόμη και αφού η Lanerossi τις μεταβίβασε σε ιδιώτες επενδυτές³⁷, και τούτο ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι το χρέος που συνδέεται με την επιστροφή των ενισχύσεων δεν είχε ληφθεί υπόψη στους όρους της πώλησής³⁸.

76. Πάντως, η διαπίστωση αυτή φαίνεται ότι αντικρούσθηκε από την απόφαση του Δικαστηρίου που έκρινε την προσφυγή της Επιτροπής λόγω της μη ανακήσεως των ενισχύσεων (υπόθεση ENI-Lanerossi II)³⁹. Χαρακτηρίζοντας τη SNAM (η οποία είχε διαδεχθεί τη Lanerossi) ως δικαιούχο των ενισχύσεων, το Δικαστήριο θεώρησε, πράγματι, με τη δεύτερη αυτή απόφαση, ότι η ανάκτηση πραγματοποιήθηκε ορθώς, καθόσον η εταιρία αυτή είχε επιστρέψει τις ενισχύσεις. Κατά συνέπεια, με τον τρόπο αυτόν το Δικαστήριο δέχθηκε κατ' ουσίαν ότι οι ενισχύσεις μπορούσαν να επιστραφούν από την προηγούμενη ιδιοκτήτρια των τεσσάρων επιδοτούμενων επιχειρήσεων

(τον πωλητή), χωρίς να απαιτήσει την αναζήτηση από τις επιχειρήσεις αυτές, ή ακόμη λιγότερο από τους ιδιώτες που τις είχαν αγοράσει.

77. Περαιτέρω ενδείξεις ως προς το επίδικο ζήτημα μπορούν επιπλέον να συναχθούν από την απόφαση Banks⁴⁰, μεταγενέστερη των προπαρατεθεισών αποφάσεων, με την οποία το Δικαστήριο εξέτασε, στα πλαίσια προδικαστικής παραπομπής, το πρόβλημα της ανακήσεως των ενισχύσεων κατόπιν της ιδιωτικοποίησης των δικαιούχων επιχειρήσεων.

78. Με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε, μεταξύ άλλων, ότι στη διαφορά της κύριας δίκης οι επιχειρήσεις που είχαν αγοράσει τη δικαιούχο επιχείρηση μπορούν να υποχρεωθούν να επιστρέψουν τις ενισχύσεις, διευκρινίζοντας ότι «το γεγονός ότι οι κρατικές εταιρίες διάδοχοι της British Coal [δηλαδή οι εταιρίες δικαιούχοι] [είχαν] μεταβιβαστεί μεταγενέστερα στο πλαίσιο διαδικασίας ανοικτού και ανταγωνιστικού διαγωνισμού, σύμφωνα με τους όρους της αγοράς, [οδηγούσε] στο συμπέρασμα ότι η ενίσχυση που είχαν λάβει η British Coal και οι κρατικές αυτές εταιρίες δεν [υφίστατο] υπέρ των ιδιωτικών επιχειρήσεων που πλειοδότησαν στον διαγωνισμό, όπως η RJB. Εφόσον αυτές [είχαν] εξαγοράσει τις επίδικες εταιρίες υπό συνθήκες ανταγωνισμού μη δημιουργούσες διακρίσεις και, εξ ορισμού, στην τιμή της αγοράς, δηλαδή στην πιο υψηλή τιμή που ένας ιδιώτης επενδυτής δρων υπό τις συνήθεις συνθήκες ανταγωνισμού θα ήταν διατεθειμένος να καταβάλει για τις εταιρίες αυτές

36 — Απόφαση προπαρατεθείσα.

37 — Η απόφαση αυτή εκδόθηκε προφανώς μετά την κίνηση της διαδικασίας δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ και λίγο μετά την έκδοση της απόφασης της Επιτροπής η οποία είχε διατάξει την ανάκτηση.

38 — Βλ. ιδίως τις σκέψεις 56 έως 60.

39 — Απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-350/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1995, σ. I-699).

40 — Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-390/98 (Συλλογή 2001, σ. I-6117).

ως είχαν, ιδίως μετά τη λήψη κρατικών ενισχύσεων, η ενίσχυση εκτιμήθηκε στην τιμή της αγοράς και περιλήφθηκε στην τιμή πώλησής. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι επιχειρήσεις που πλειοδότησαν ευνοήθηκαν σε σχέση με άλλους επιχειρηματίες της αγοράς [...]. Επομένως, δεν μπορούσε να ζητηθεί από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που πλειοδότησαν, όπως η RJB, να επιστρέψουν την υπό εξέταση ενίσχυση»⁴¹. Μετά την ως άνω διευκρίνιση, αναφερόμενο στην κατάσταση των αγοραστών, το Δικαστήριο έκρινε, στη συνέχεια, γενικώς, ότι «κατ' αρχήν, όταν μια εταιρία δικαιούχος ενισχύσεως πωλείται στην τιμή της αγοράς, η τιμή πώλησής αντανάκλα τις συνέπειες της προηγουμένης ενισχύσεως και ο πωλητής της εν λόγω εταιρίας διατηρεί το όφελος της ενισχύσεως. Στην περίπτωση αυτή, η αποκατάσταση της προτέρας καταστάσεως πρέπει, πρώτον, να διασφαλιστεί με την επιστροφή της ενισχύσεως εκ μέρους του πωλητή»⁴².

79. Με την απόφαση εκείνη, της οποίας η διατύπωση επαναλήφθηκε στη συνέχεια στην απόφαση Falck⁴³, το Δικαστήριο διευκρίνισε, κατά συνέπεια, ότι, όταν μια εταιρία δικαιούχος ενισχύσεως πωλείται σε τιμή που αντικατοπτρίζει την αξία της στην αγορά μετά τη χορήγηση των ενισχύσεων και, κατά συνέπεια, σε τιμή η οποία περιλαμβάνει κατά κάποιον τρόπο την αξία των ενισχύσεων, οι ενισχύσεις αυτές πρέπει να επιστραφούν από τον πωλητή⁴⁴. Κατά την κρίση του Δικαστη-

ρίου, η λύση αυτή θα μπορούσε, εντούτοις, να μην ισχύει στην περίπτωση κατά την οποία η τιμή της πώλησής θα καθοριζόταν κατά τρόπον ώστε να λαμβάνεται υπόψη το ενδεχόμενο να κληθεί η δικαιούχος εταιρία να επιστρέψει (τουλάχιστον εν μέρει) τις ενισχύσεις που έλαβε⁴⁵, δεδομένου ότι στην περίπτωση αυτή η αξία των ενισχύσεων θα μπορούσε να μην περιλαμβάνεται εξ ολοκλήρου στην τιμή πώλησής.

80. Άλλες ενδείξεις (αλλά όχι τόσο σαφείς) ως προς το ζήτημα που εξετάζεται εν προκειμένω απορρέουν, τέλος, από την πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Multimedia⁴⁶, η οποία αφορούσε κυρίως το κατά πόσον το γεγονός ότι η εταιρία Seleo είχε πωλήσει το 66 % των μετοχών της θυγατρικής της Multimedia σε τρίτους μπορούσε να απαλλάξει τη Multimedia από την (υποτιθέμενη) ευθύνη της να επιστρέψει ορισμένες ενισχύσεις⁴⁷, μεταβιβάζοντας τη σχετική υποχρέωση στη Seleo (και, κατά συνέπεια, στον πωλητή)⁴⁸. Συναφώς, αφού τόνισε ότι «η πώληση μετοχών μιας έχουσας τύχει παρανόμου ενισχύσεως εταιρίας από έναν μέτοχο σε τρίτο ουδενία [ασκούσε] επιρροή όσον αφορά την υποχρέωση αναζητήσεως», το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι «η επίμαχη εν προκειμένω κατάσταση [ήταν] διαφορετική από την

41 — Σκέψη 77.

42 — Σκέψη 78.

43 — Απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-74/00 P και C-75/00 P (Συλλογή 2002, σ. I-7869, σκέψεις 180 και 181).

44 — Δεν είναι πάντως γνωστό εάν, κρίνοντας ότι η επιστροφή στο status quo ante έπρεπε να εξασφαλιστεί «πρωτίστως» με την επιστροφή της ενισχύσεως από τον πωλητή, το Δικαστήριο θέλησε εμμέσως να θεμελιώσει την ειλικρινή ευθύνη άλλων υποκειμένων δικαίου.

45 — Τούτο θα μπορούσε, για παράδειγμα, να συμβεί στην περίπτωση κατά την οποία οι μετοχές θα πωλούνταν στα πλαίσια διαδικασίας που κίνησε η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

46 — Απόφαση της 8ης Μαΐου 2003, C-328/99 και C-399/00 (Συλλογή 2003, σ. I-4035).

47 — Κατά την προσβαλλόμενη στην υπόθεση εκείνη απόφαση της Επιτροπής (απόφαση 2000/536/ΕΚ της 2ας Ιουνίου 1999, δημοσιευθείσα στην ΕΕ L 227, σ. 24), η Multimedia ευθυνόταν επικουρικά για την επιστροφή ορισμένων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη Seleo, δεδομένου ότι, κατά τη διαδικασία εξετάσεως, η εταιρία αυτή είχε μεταβιβάσει στη Multimedia έναν κλάδο της δραστηριότητάς της.

48 — Βλ., ειδικότερα, τη σκέψη 60.

ανωτέρω περίπτωση. Πράγματι, [επρόκειτο] για την πώληση μετοχών Multimedia, που πραγματοποιήθηκε από τη Seleco, η οποία δημιούργησε την εταιρία αυτή και της οποίας η περιουσία αυξήθηκε κατά το ποσό της τιμής πωλήσεως των μετοχών. Κατά συνέπεια, δεν [αποκλειόταν] να διατήρησε η Seleco το όφελος των ενισχύσεων που ελήφθησαν από την πώληση των μετοχών της στην τιμή της αγοράς»⁴⁹. Κατόπιν των ανωτέρω διευκρινίσεων, το Δικαστήριο ακύρωσε, στη συνέχεια, την απόφαση της Επιτροπής, κρίνοντας ότι ήταν ανεπαρκώς αιτιολογημένη, «ιδίως όσον [αφορούσε] τον προβαλλόμενο ισχυρισμό ότι είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι οι μετοχές Multimedia [είχαν] αγοραστεί σε τιμή η οποία [φαινόταν] να ήταν η τιμή που ίσχυε στην αγορά, ενώ το σημείο αυτό έπρεπε επίσης να ληφθεί υπόψη εν προκειμένω»⁵⁰.

81. Όπως προανέφερα, από την απόφαση εκείνη δεν προκύπτει σαφής τοποθέτηση επί του ζητήματος της ανακτήσεως των ενισχύσεων σε περίπτωση share deal. Καθόσον έκρινε ότι «η πώληση μετοχών μιας έχουσας τύχει παρανόμου ενισχύσεως εταιρίας από έναν μέτοχο σε τρίτο ουδεμία ασκεί επιρροή όσον αφορά την υποχρέωση αναζητήσεως», το Δικαστήριο δείχνει πράγματι να υιοθετεί την άποψη ότι οι ενισχύσεις πρέπει εν πάση περιπτώσει να αναζητηθούν από την εταιρία που τις έλαβε. Η ερμηνεία αυτή φαίνεται πάντως ότι διαψεύδεται από το ακόλουθο χωρίο, στο οποίο, υπενθυμίζοντας την απόφαση Banks, το Δικαστήριο υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι η πώληση των μετοχών στην τιμή της αγοράς θα μπορούσε να μεταβιβάσει το όφελος από τις ενισχύσεις στον πωλητή. Κατά τον τρόπο

αυτόν, υπονοεί, πράγματι, ότι σε περίπτωση πωλήσεως στην τιμή της αγοράς, ο πωλητής θα όφειλε να επιστρέψει τις ενισχύσεις, όπως φαίνεται να επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η απόφαση ακυρώθηκε λόγω ανεπαρκούς αιτιολογίας ακριβώς υπό το πρίσμα της εκτιμήσεως της τιμής της μεταβιβάσεως των μετοχών.

82. Από τη σύντομη νομολογιακή έρευνα που προηγήθηκε, φαίνεται ότι, ως προς το ζήτημα της ανακτήσεως των ενισχύσεων σε περίπτωση μεταβιβάσεως των μετοχών της δικαιούχου επιχειρήσεως, το Δικαστήριο κυμαίνεται μεταξύ δύο απόψεων: της απόψεως ότι οι ενισχύσεις πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να επιστραφούν από τη δικαιούχο εταιρία και της απόψεως ότι, εάν οι μετοχές πωλήθηκαν σε τιμή αφού ελήφθη υπόψη η αξία της εν λόγω εταιρίας στην αγορά μετά τη χορήγηση των ενισχύσεων, αυτές πρέπει να επιστραφούν από τον πωλητή. Αντιθέτως, σε καμία προηγούμενη απόφαση το Δικαστήριο δεν επέβαλε την υποχρέωση επιστροφής στον αγοραστή, του οποίου η ευθύνη αποκλείστηκε, αντιθέτως, ρητά σε περίπτωση πωλήσεως στην τιμή της αγοράς (απόφαση Banks).

83. Πρέπει να παρατηρήσω, συναφώς, ότι η πρώτη από τις απόψεις που υποστήριξε το Δικαστήριο μου φαίνεται σαφώς προτιμητέα, δεδομένου ότι συνάδει περισσότερο προς τις σχετικές με την ανάκτηση των ενισχύσεων αρχές. Πράγματι, φρονώ ότι, εάν η εταιρία που έλαβε την ενίσχυση δεν έχει διαλυθεί και παραμένει ενεργός στην αγορά, η στρέβλωση του ανταγωνισμού που προκαλεί η ενίσχυση δεν μπορεί να εξαλειφθεί (ή τουλάχιστον να περιοριστεί) παρά μόνον εάν η υποχρέωση επιστροφής επιβληθεί στην εταιρία αυτή:

49 — Σκέψη 83, στην οποία αναφέρονται και οι σκέψεις 77 και 78 της αποφάσεως Banks.

50 — Σκέψη 85.

μόνον με την επιστροφή αυτή «ο λαβών χάνει [...] το πλεονέκτημα του οποίου απολάμβανε στην αγορά σε σχέση με τους ανταγωνιστές του και επανέρχονται τα πράγματα στην προ της καταβολής κατάσταση»⁵¹.

84. Άλλωστε, μολονότι είναι αληθές ότι αυτός που πωλεί τις μετοχές της δικαιούχου εταιρίας σε τιμή που αντικατοπτρίζει την αξία τους στην αγορά μετά τη χορήγηση των ενισχύσεων αποκτά όφελος από την αύξηση της αξίας της εταιρίας, είναι προφανές ότι το ενδεχόμενο αυτό όφελος δεν αναιρεί το όφελος που άντλησε η δικαιούχος εταιρία έναντι των ανταγωνιστών της. Ακριβώς το όφελος αυτό καθορίζει τις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και, κατά συνέπεια, είναι ανάγκη να αρθεί μέσω της επιστροφής των ενισχύσεων, ενώ το οικονομικό όφελος που απορρέει από την πώληση των μετοχών μπορεί επίσης να μην έχει επιπτώσεις στον λειτουργικό ανταγωνισμό των αγορών, δεδομένου ότι ο πωλητής των μετοχών δεν είναι κατ' ανάγκη επιχειρηματίας. Εν πάση περιπτώσει, αν διευκρινιζόταν οριστικά ότι, ακόμη και στην περίπτωση πώλησεως των μετοχών της στην τιμή της αγοράς, η δικαιούχος εταιρία εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση επιστροφής των ενισχύσεων που έλαβε, οι προοπτικές κέρδους για τον πωλητή θα μειώνονταν ουσιαστικά (και θα ανάγονταν στην πραγματικότητα στους συνήθεις κινδύνους των συναλλαγών), δεδομένου ότι το ενδεχόμενο παθητικό που απορρέει από την ανάκτηση των ενισχύσεων θα

έπρεπε κατά κανόνα να ληφθεί υπόψη κατά τον καθορισμό των όρων πώλησεως.

85. Η άποψη ότι η αναζήτηση πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να στραφεί κατά της δικαιούχου εταιρίας μου φαίνεται προτιμότερη και για τον λόγο ότι παρέχει στους επιχειρηματίες μεγαλύτερη ασφάλεια. Η αντίθετη άποψη ότι, υπό ειδικές συνθήκες, οι ενισχύσεις πρέπει να επιστραφούν από τον πωλητή, δημιουργεί, στην πραγματικότητα, σημαντική αβεβαιότητα, διότι είναι συχνά δύσκολο να καθοριστεί αν η τιμή πώλησεως αντικατοπτρίζει πλήρως την αξία της δικαιούχου εταιρίας στην αγορά μετά τη χορήγηση των ενισχύσεων και δεν υπολογίζει καθόλου τον κίνδυνο να κληθεί η εταιρία αυτή να επιστρέψει τουλάχιστον ένα τμήμα των ενισχύσεων. Δεν γίνεται επίσης λόγος ούτε για την τεράστια σύγχυση και τις μεγάλες πρακτικές δυσχέρειες που θα μπορούσαν να ανακύψουν εάν γινόταν δεκτή η προηγούμενος επικριθείσα άποψη. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, θα ήταν άκρως περίπλοκη η αναζήτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν σε μεγάλη εταιρία εισηγμένη στο χρηματιστήριο, της οποίας οι μετοχές αγοράζονται και πωλούνται ημερησίως σε μεγάλη συχνότητα: κάθε συναλλαγή από τις ανωτέρω θα μπορούσε, πράγματι, να συνεπάγεται οικονομικό όφελος για τον πωλητή και να γεννήσει εις βάρος του αντίστοιχη υποχρέωση επιστροφής.

86. Αφού εξέφρασα την προτίμησή μου για την πρώτη από τις δύο θέσεις του Δικαστηρίου, θεωρώ, πάντως, στην προκειμένη περίπτωση προφανές (και έχει

51 — Απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-348/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1995, σ. I-673, σκέψη 27). Υπό την ίδια έννοια βλ. και την απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2000, C-480/98, Ισπανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-8717, σκέψη 35).

αναγνωριστεί, κατ' ουσίαν, από τους δύο διαδίκους) ότι, εν πάση περιπτώσει, κατά τη νομολογία και τις σχετικές αρχές του δικαίου, η Επιτροπή δεν μπορεί να απαιτήσει την επιστροφή των ενισχύσεων από τον αγοραστή των μετοχών της δικαιούχου εταιρίας, χωρίς μάλιστα να λαμβάνει υπόψη την τιμή πώλησως⁵².

87. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η εκτίμηση που περιλαμβάνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, όσον αφορά την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SiMI, είναι αντίθετη προς τις αρχές που ισχύουν στον τομέα της αναζήτησεως των ενισχύσεων και απορρέουν από τα άρθρα 87 ΕΚ και 88 ΕΚ.

ii) Η αναζήτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI

88. Όσον αφορά την αναζήτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI, θα υπενθυμίσω, κατ' αρχάς, ότι, με την προσβαλλόμενη απόφαση, υπογραμμίζεται ότι «πάγια στοιχεία της SMI πωλήθηκαν στην MD & D μαζί με μετοχές της SiMI. Η πώληση των παγίων στοιχείων ήταν απαραίτητη προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανάληψη της SiMI από την MD & D, δεδομένου ότι η SiMI χρησιμοποιούσε πάντα τα πάγια στοιχεία της SMI και κατ' αυτόν τον τρόπο επωφελήθηκε

από την ενίσχυση που επισήμως είχε χορηγηθεί στη SMI. Η πώληση των παγίων στοιχείων πραγματοποιήθηκε λίγο μετά την 28η Ιουνίου 1999, όταν ο ίδιος ο εκκαθαριστής πώλησε το 80 % των μετοχών της MD & D στην Megaxess και το υπόλοιπο 20 % σε εργαζομένους της MD & D».

89. Κατά την Επιτροπή, ήταν, συνεπώς, σαφές ότι «όλες οι εν λόγω συναλλαγές [ήσαν] στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους και [είχαν] ως αποτέλεσμα να τεθούν όλα τα πάγια στοιχεία, τα οποία ανήκαν στη SMI και χρησιμοποιούντο από τη SiMI, υπό τον έλεγχο των νέων μετόχων της MD & D, ούτως ώστε να προστατευθούν από την ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν παράνομα». Υπό τις συνθήκες αυτές, κατά την Επιτροπή, «οι τιμές πώλησης των μετοχών MD & D, αφενός, και οι τιμές πώλησης των παγίων στοιχείων SMI και των μετοχών SiMI, αφετέρου, δεν [επηρέαζαν] την εκτίμηση της συνολικής συναλλαγής»⁵³.

90. Δεδομένου ότι και η «Megaxess και οι άλλοι αγοραστές της MD & D και ασφαλώς η MD & D είχαν γνώση της εν λόγω διαδικασίας, την οποία σε κάθε περίπτωση θα έπρεπε να είχαν λάβει υπόψη τους», η Επιτροπή κατέληξε στη συνέχεια ότι «ο όρος “δικαιούχος” δεν περιλαμβάνει μόνο τη SiMI και τη SMI, αλλά και την MD & D καθώς και κάθε επιχείρηση, στην οποία μεταβιβάστηκαν ή μεταβιβάζονται τα πάγια στοιχεία της SMI, της SiMI ή της MD & D προκειμένου

52 — Βλ. ειδικότερα τη σκέψη 77 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Banks.

53 — Σημεία 50 και 51.

να διαφύγουν των συνεπειών της παρούσας απόφασης»⁵⁴.

91. Από τα χωρία αυτά σχετικά με την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI προκύπτει ότι η Επιτροπή θεώρησε ως «δικαιούχους» των ενισχύσεων αυτών και τις SiMI, MD & D και κάθε επιχείρηση που αγόρασε τα πάγια στοιχεία της μιας εκ των τριών εταιριών για να διαφύγει των συνεπειών της απόφασης. Κατά συνέπεια, ενεργώντας με τον τρόπο αυτόν η Επιτροπή ελεξέτεινε στις εν λόγω εταιρίες και επιχειρήσεις την ευθύνη (ως προς την οποία δεν είναι απολύτως γνωστό αν είναι εις ολόκληρον ή επικουρική) για την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI.

92. Όσον αφορά τη SiMI, νομίζω ότι αντιλαμβάνομαι ότι η ευθύνη της απορρέει απλώς από το γεγονός ότι «χρησιμοποίησε πάντα τα πάγια στοιχεία της SMI και κατ' αυτόν τον τρόπο επωφελήθηκε από την ενίσχυση που επισήμως είχε χορηγηθεί στη SMI»⁵⁵. Ενώπιον του Δικαστηρίου, όπως προαναφέρθηκε, η Επιτροπή διευκρίνισε, στη συνέχεια, ότι, εφόσον δεν έλαβε πληροφορίες που της παρέχουν τη δυνατότητα να εκτιμήσει αν η τιμή που κατέβαλε η SiMI στη SMI για τη μίσθωση των παγίων στοιχείων της ήταν σύμφωνη προς τους όρους της αγοράς, δεν μπορούσε παρά να θεωρήσει ότι, μεταξύ Ιουνίου-Ιουλίου 1997 και Ιουνίου-Ιουλίου 1999, η SiMI είχε επωφεληθεί των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν παρ' αυτόν τον τρόπο στη SMI.

93. Συναφώς, θεωρώ πάντως προφανές, αφενός, ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επιβαρύνει μια θυγατρική με την υποχρέωση να επιστρέψει τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη μητρική εταιρία από το γεγονός και μόνον ότι μίσθωσε, για ορισμένη περίοδο, τα πάγια στοιχεία αυτής και, αφετέρου, ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να στηρίξει την εν λόγω υποχρέωση επιστροφής στην απλή υπόθεση –που δεν επιρροωννύεται από κανένα στοιχείο– ότι η τιμή με την οποία η μητρική εταιρία εκμίσθωσε τα πάγια στοιχεία της στη θυγατρική της δεν αντιστοιχεί στους όρους της αγοράς.

94. Υπό το φως των σκέψεων αυτών, φρονώ, κατά συνέπεια, ότι η εκτίμηση συνεπεία της οποίας η Επιτροπή επέκτεινε στη SiMI την ευθύνη για την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI είναι αντίθετη προς τις αρχές που διέπουν την επιστροφή των ενισχύσεων.

95. Όσον αφορά την ευθύνη της MD & D, η Επιτροπή στηρίχθηκε –όπως προαναφέρθηκε– στο γεγονός ότι ο εκκαθαριστής αμέσως μετά την πώληση της εταιρίας αυτής σε τρίτους, της πώλησε τα πάγια στοιχεία της SMI και τις μετοχές της SiMI. Χωρίς να αξιολογήσει την τιμή που καταβλήθηκε για τις τρεις αυτές συναλλαγές αγοραπωλησίας, η Επιτροπή θεώρησε ότι αυτές «συνδέονταν στενά μεταξύ τους και [είχαν] ως αποτέλεσμα ότι όλα τα πάγια στοιχεία τα οποία ανήκαν στη SMI και χρησιμοποιούνταν από τη SiMI [είχαν τεθεί] υπό τον έλεγχο των νέων μετόχων της MD & D, ούτως ώστε να προστατευ-

54 — Σημείο 52.

55 — Σημείο 50.

θούν από την ανάκτηση των κρατικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν παράνομα». Κατά συνέπεια, για να αποτραπεί το ενδεχόμενο να καταλήξουν οι συναλλαγές που πραγματοποίησε ο εκκαθαριστής στην καταστρατήγηση της προσβαλλομένης απόφασης, η Επιτροπή επεξέτεινε στην MD & D την ευθύνη για την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI.

96. Η εκτίμηση της Επιτροπής όσον αφορά την ευθύνη της MD & D μου φαίνεται, πάντως, αντίθετη προς τις αρχές που διέπουν την ανάκτηση των ενισχύσεων, δεδομένου ότι επεκτείνει την υποχρέωση επιστροφής στην εταιρία αυτή βάσει μη αποδεδειγμένης καταστρατήγησης της προσβαλλομένης απόφασης που απορρέει από υποτιθέμενη απαλλαγή των παγίων στοιχείων της SMI από την υποχρέωση επιστροφής.

97. Συναφώς, παρατηρώ, κατ' αρχάς, ότι τα πάγια στοιχεία της SMI οπωσδήποτε δεν μπορούσαν να απαλλαγούν από την υποχρέωση επιστροφής λόγω της πώλησης των μετοχών της SiMI, εφόσον η SiMI χρησιμοποίησε τα επίμαχα αγαθά μόνο δυνάμει της συμβάσεως μισθώσεως. Λαμβανομένου επιπλέον υπόψη ότι — όπως ισχυρίστηκε η Γερμανική Κυβέρνηση χωρίς να αντικρούεται από την Επιτροπή— οι μετοχές της SiMI πωλήθηκαν στην τιμή της αγοράς, η συναλλαγή αυτή δεν αφαίρεσε πόρους από την πτωχευτική περιουσία, η οποία επιβαρυνόταν με τις δημόσιες αξιώσεις για την επιστροφή των ενισχύσεων.

98. Πάντως, ούτε τα πάγια στοιχεία της SMI απηλλάγησαν από την υποχρέωση επιστροφής εξαιτίας της μεταβιβάσεώς τους στην MD & D, εφόσον ακόμη και στην περίπτωση αυτή —όπως ισχυρίστηκε η Γερμανική Κυβέρνηση χωρίς να αντικρούεται από την Επιτροπή— η πώληση πραγματοποιήθηκε στην τιμή της αγοράς. Κατά συνέπεια, μέσω της πώλησης αυτής, ο εκκαθαριστής εισέπραξε ποσό ίσο προς την αξία των παγίων στοιχείων στην αγορά, ποσό το οποίο ενσωματώθηκε στην πτωχευτική περιουσία η οποία βαρύνεται με την υποχρέωση επιστροφής. Πωλώντας στην τιμή της αγοράς τα πάγια στοιχεία της SMI για να εξοφλήσει τα χρέη της εταιρίας αυτής (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ακριβώς τα χρέη που αφορούν την επιστροφή των ενισχύσεων), ο εκκαθαριστής δεν καταστρατήγησε, κατά συνέπεια, κατ' ουδένα τρόπο την απόφαση της Επιτροπής. Δεν είναι επίσης δυνατόν να εντοπισθεί καταστρατήγηση στο γεγονός ότι ο εκκαθαριστής πώλησε «ως ενιαίο σύνολο» τα πάγια στοιχεία της SMI, δεδομένου ότι η Γερμανική Κυβέρνηση είχε υποστηρίξει, χωρίς να αντικρούεται από την Επιτροπή, ότι είχε κατά τον τρόπο αυτόν συγκεντρωθεί ποσό υψηλότερο αυτού που θα είχε επιτευχθεί με τη χωριστή πώληση των εν λόγω στοιχείων.

99. Άλλωστε, η Επιτροπή δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο από το οποίο να μπορεί να συναχθεί ότι εν προκειμένω τελέστηκαν πράξεις εξαπατήσεως των δανειστών, ικανές να μειώσουν την περιουσία της υπό εκκαθάριση επιχείρησης, ούτε υποστήριξε ότι, κατά την πτωχευτική διαδικασία, η αρχή της ισότητας των δανειστών παραβιάστηκε εις βάρος των δημοσίων δανειστών. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι εάν οι απαιτήσεις σχετικά με την ανάκτηση των ενισχύσεων είχαν περιληφθεί ορθώς στο παθητικό της περιουσίας, η πώληση

περιουσιακών στοιχείων της SMI στην τιμή της αγοράς δεν μπορούσε να συνελάγεται οποιαδήποτε μορφή καταστρατηγήσεως της υποχρεώσεως επιστροφής⁵⁶.

100. Μετά την ανωτέρω διευκρίνιση, επιβάλλεται ακόμη η παρατήρηση ότι η ευθύνη της MD & D δεν μπορεί εγκύρως να στηριχθεί, όπως φαίνεται να υποστηρίζει η Επιτροπή με τα υπομνήματά της, στην υπόθεση ότι η πώληση των παγίων στοιχείων της SMI «ως ενιαίου συνόλου» (η οποία κατέστησε δυνατή την εξακολούθηση των επιχορηγούμενων δραστηριοτήτων) δεν πραγματοποιήθηκε βάσει ανοικτής και διαφανούς διαδικασίας και, κατά συνέπεια, δεν παρέσχε τη δυνατότητα εξαλείψεως των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που προκάλεσαν οι ενισχύσεις.

101. Στα επιχειρήματα αυτά μπορεί, πράγματι, ευχερώς να αντιταχθεί ότι, με την απόφαση, η ευθύνη της MD & D δεν στηρίχθηκε στην υπόθεση αυτή. Όντως, σε κανένα σημείο της αποφάσεως αυτής δεν υποστηρίζεται ότι η πώληση των παγίων στοιχείων της SMI «ως ενιαίου συνόλου» δεν πραγματοποιήθηκε βάσει ανοικτής και διαφανούς διαδικασίας και ότι ορισμένοι ανταγωνιστές της SMI αποκλείστηκαν από την αγορά των παγίων στοιχείων με τα οποία η εταιρία αυτή ασκούσε τις επιχορηγούμενες δραστηριότητες. Από την προσβαλλόμενη απόφαση και τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν, αντιθέτως, πλείονα στοιχεία που οδηγούν

στο ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα, όπως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι η πώληση περί της οποίας πρόκειται διεξήχθη υπό τον έλεγχο δικαστηρίου· ότι η πώληση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε αμέσως αλλά προηγήθηκαν αυτής άκαρπες διαπραγματεύσεις με άλλη αμερικανική εταιρία· ή ότι κανένας ανταγωνιστής της SMI δεν διαμαρτυρήθηκε για έλλειψη διαφάνειας της συναλλαγής.

102. Υπό το πρίσμα των προηγουμένων σκέψεων, φρονώ, κατά συνέπεια, ότι η εκτίμηση συνεπεία της οποίας η Επιτροπή επέξετεινε στην MD & D την ευθύνη για την επιστροφή των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν στη SMI είναι αντίθετη προς τις αρχές που διέπουν την επιστροφή των ενισχύσεων. Το ίδιο ισχύει για την επέκταση της ευθύνης αυτής σε κάθε επιχείρηση που αγόρασε τα πάγια στοιχεία της SMI, της SiMI ή της MD & D για να διαφύγει των συνεπειών της αποφάσεως, δεδομένου ότι εν προκειμένω η Επιτροπή φαίνεται να ακολουθεί κατ' ουσίαν την εκτίμηση σχετικά με την MD & D.

iii) Τελικές σκέψεις

103. Βάσει των προηγουμένων σκέψεων, φρονώ, κατά συνέπεια, ότι η παρούσα αιτίαση πρέπει να γίνει δεκτή και, κατά συνέπεια, να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη απόφαση καθόσον διατάσσει την επιστροφή των ενισχύσεων από επιχειρήσεις πλην της SMI, ενώ παρέλκει η εξέταση των άλλων αιτιάσεων που αφορούν την πτυχή αυτή.

56 — Βλ. συναφώς ειδικότερα την απόφαση της 21ης Μαρτίου 1990, 142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής (υπόθεση γνωστή με την ονομασία «Tubemeuse», Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 62).

Επί των δικαστικών εξόδων

Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 69, παράγραφος 3, του ιδίου κανονισμού, το

Δικαστήριο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Εφόσον, όπως προανέφερα, φρονώ ότι η Γερμανία και Επιτροπή ηττήθηκαν εν μέρει, κάθε διάδικος πρέπει να φέρει τα δικά του έξοδα.

Πρόταση

Υπό το πρίσμα των προηγουμένων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει τα εξής:

«— η απόφαση 2000/567/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Απριλίου 2000, σχετικά με την κρατική ενίσχυση της Γερμανίας υπέρ της εταιρίας System Microelectronic Innovation GmbH, Φρανκφούρτη/Oder (Βρανδεμβούργο) ακυρώνεται, στο μέτρο που χαρακτηρίζει τις επιδοτήσεις που χορήγησε η ΤΗΑ στη SMI ως κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά και διατάσσει την ανάκτηση των ενισχύσεων από επιχειρήσεις εκτός της SMI.

— η προσφυγή απορρίπτεται κατά τα λοιπά.

— έκαστος των διαδίκων φέρει τα δικά του έξοδα.»